

Referanser: KR 61/11, KM 09/10, KM 08/02, KM 11/94

Saksdokumenter:

KM 8.1.1/11	Oversendelsesbrev_hoeringsnotat.pdf	
KM 8.1.2/11	Høringsnotat_kirkelig_medvirkning_askespredning.pdf	

Kirkelig medvirkning ved gravferd når den ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Endring i alminnelige bestemmelser for gravferd.

Sammendrag

I forbindelse med lovforslaget om Endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover, vedtok Stortinget 8. juni 2011 å ta ut av gravferdsloven bestemmelsene om kirkelig medvirkning ved askespredning, jf. Innst. 393 L (2010-2011), jf. Prop. 81 L (2010-2011). Det gjelder gravferdsloven § 9 sjette ledd der følgende bestemmelse er tatt ut av loven:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnedsettelse.

Videre er gravferdsloven § 20 annet ledd, som åpner for at fylkesmannen kan gi tillatelse til askespredning, femte punktum opphevet:

Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning.

Endringene er opphevet med virkning fra 1. januar 2012. Dette har konsekvenser for Ordning for gravferd som i de Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd henviser til de bestemmelsene i gravferdsloven, og som nå er opphevet:

Om spredning av aske sier gravferdsloven: Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning (gravferdsloven § 20 siste punktum og § 9 siste ledd).

Kirkemøtet må derfor foreta endringer i Alminnelige bestemmelser i Ordning for gravferd ved å gi nærmere bestemmelser om Den norske kirkes eventuelle medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning.

Det ble utarbeidet et notat om saken, som ble sendt ut på en begrenset høring 25. okt. 2011. Høringsnotatet inngår i saksorienteringen, men er supplert med kap. 2 og 4. Saksorienteringen inneholder følgende momenter:

- en historisk oversikt over kirkens holdning til kremasjon fra den ble innført i Norge på 1890-tallet, kap 2.
- en oversikt over synspunkter som Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for mht. askespredning, og hvordan bestemmelsen har vært praktisert, kap.3.
- informasjon om holdning til askespredning i våre naboland, kap. 4
- noen teologiske, sjelesørgeriske og historiske vurderinger, kap. 5
- redegjørelse om høringsuttalelsene, kap 6
- oversikt over de synspunkter høringsinstansene har på de ulike spørsmål og forslag, kap 7
- oppsummering, kap. 8
- Kirkerådets merknader, kap. 9

Høringsnotatet ble sendt ut på høring til vel 20 instanser. Høringsinstansene ble bedt om å komme med innspill til følgende spørsmål:

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?
2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?
3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?
4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

Videre ble høringsinstansene bedt om å gi synspunkter på hvordan en eventuell bestemmelse om dette burde uttrykkes i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd.

Det kom inn i alt 17 uttalelser: 8 uttalelser fra bispedømmeråd og/eller biskoper, 3 fra de teologiske lærestedene, 4 fra kirkelige arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og 2 andre. Se kap. 7.

Høringsuttalelsene gir i hovedsak uttrykk for to syn på kirkelig medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning. Begrunnelsene er teologisk fundert, men en vektlegger også andre momenter av sjelesørgerisk, historisk og kulturell art.

Fire av høringsinstansene (Stavanger bispedømmeråd og biskop, Bjørgvin biskop og Møre biskop og bispedømmeråd), ønsker ikke at det skal åpnes for askespredning ved

kirkelig gravferd og anfører i hovedsak teologiske grunner for dette, men også liturgiske og sjelesørgeriske. De øvrige høringsinstansene finner ikke avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning, og mener kirken bør kunne åpne for dette

Forslag til vedtak

Kirkerådet fant på sitt møte i desember 2011 ikke grunnlag for å foreslå en anbefaling overfor Kirkemøtet, siden saken foreløpig ikke var fremlagt for Bispemøtet.

Kirkerådet fattet derfor følgende vedtak:

Kirkerådet ber direktøren utarbeide forslag til anbefaling overfor Kirkemøtet i tråd med oppsummeringen i saksorienteringen, de innspill og merknader som ble lagt frem i møtet og på bakgrunn av Bispemøtets uttalelse.

I henhold til Kirkemøtets forretningsorden § 2-4, jf. Bispemøtets forretningsorden § 29 er saken oversendt Bispemøtet for læremessig uttalelse. Bispemøte avholdes 13.-16.februar. På bakgrunn av BMs anbefaling og KR's vedtak i sak 61/11 vil Kirkerådets direktør oversende forslag til vedtak til Kirkemøtet.

Saksorientering

1. Bakgrunn

I forbindelse med *Endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover*, vedtok Stortinget 8. juni 2011 (sanksjonert 26. august 2011) å ta ut av gravferdsloven bestemmelsene om kirkelig medvirkning ved askespredning, jf. Innst. 393 L (2010-2011), jf. Prop. 81 L (2010-2011). Gravferdsloven § 9 sjette ledd og § 20 annet ledd femte punktum ble opphevet med virkning fra 1. januar 2012. Disse lyder: (De aktuelle ledd som er opphevet er understreket)

§ 9. Hvem som sørger for gravferden.

Den som har fylt 18 år, kan i skriftlig erklæring fastsette hvem som skal ha rett til å sørge for gravferden. Erklæringen skal være underskrevet og datert.

Dersom det ikke foreligger erklæring som nevnt i første ledd, har avdøde nærmeste etterlatte over 18 år i følgende rekkefølge rett til å besørge gravferden: ektefelle, barn, foreldre, barnebarn, besteforeldre, søsken, søskens barn og foreldres søsken. Ektefelles rett etter første punktum gjelder likevel ikke dersom ektefellene på tidspunktet for dødsfallet var separert ved dom eller bevilling. Ektefelles rett etter denne bestemmelsen gjelder tilsvarende for person som levde i ekteskapslignende eller partnerskapslignende samboerskap med avdøde da dødsfallet fant sted.

Ved uenighet om hvem som skal sørge for gravferden, treffes nødvendig avgjørelse av kommunen på grunnlag av bestemmelsene i første og annet ledd. Avgjørelsen kan ikke påklages.

Den som besørger gravferden skal gis anledning til å være ansvarlig for graven, med mindre noen etterlatte skriftlig krever spørsmålet avgjort av kommunen.

Dersom ingen sørger for gravferd, skal denne besørges av kommunen hvor avdøde hadde bopel ved dødsfallet, eller om avdøde ikke hadde bopel her i landet, av den kommunen hvor dødsfallet fant sted. Kommunen kan kreve utgiftene ved gravferden dekket av dødsboet.

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnenedsettelse.

§ 20. Privat gravsted og spredning av aske.

Når særlige grunner foreligger, kan fylkesmannen gi tillatelse til at private får anlegge gravplass på egnet sted for nedsetting av askeurne. Fylkesmannen kan sette vilkår for tillatelsen.

Fylkesmannen kan etter søknad fra person som har fylt 15 år, gi tillatelse til at den som skal sørge for vedkommendes gravferd sprer asken for vinden. Tillatelse kan også gis etter vedkommendes død når det godtgjøres at avdøde ønsket askespredning. Slik tillatelse kan også gis for aske etter barn når nærmeste etterlatte ønsker det. Fylkesmannen kan sette vilkår for tillatelsen. Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning.

I Alminnelige bestemmelser til gravferdsordningen, som Kirkemøtet fastsatte 2002, er det i pkt 6 henvist til gravferdslovens bestemmelse: ”Om spredning av aske sier

gravferdsloven: Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning (gravferdsloven § 20 siste punktum og § 9 siste ledd).” Det er alt som står.

Siden disse bestemmelser er tatt ut av gravferdsloven, og trådte i kraft 1.1.2012, må Kirkemøtet regulere dette gjennom det særskilte kirkelige regelverket. Det vil da være naturlig å legge inn en bestemmelse om dette i nevnte pkt. 6 i Alminnelige bestemmelser.

Spørsmålet vil da være hvordan dette skal reguleres, om det skal åpnes for kirkelig medvirkning ved gravferdshandlingen når denne skal avsluttes med askespredning, eller om askespredning ikke lar seg kombinere med liturgien for kirkelig gravferd.

Videre må en også eventuelt ha en bestemmelse som gjelder kirkelig medvirkning ved selve askespredningen, jf. kirkelig medvirkning ved urnenedsettelse. Ved urnenedsettelse heter det i Veiledningen i Gudstjenestebok for Den norske kirke, del II: ”Urnedsettelse brukes der det er ønske om det, og vanligvis er det ingen kirkelig medvirkning ved denne handling.”

Her vil det i stor grad være opp til lokale tradisjoner om presten, eventuelt diakonen er med ved selve urnenedsettelse. På steder der kremasjon og urnenedsettelse benyttes ofte, er det svært sjelden at prestene deltar, men enkelte prester deltar i større grad enn andre, og det er også utviklet lokale liturgier for dette som er i tråd med gravferdsliturgien av 2003. Ordningen gjelder ved urnenedsettelse og sier intet om medvirkning i forbindelse med askespredning.

Før en går inn på selve spørsmålet om kirkens medvirkning ved askespredning, kan det være avklarende å se på kirkens holdning til kremasjon når denne gravferdsformen fikk fortfeste i Europa og etterhvert også i Norge. (Kap. 2 var ikke med i høringsnotatet.)

2. Kirkens holdning til kremasjon – litt historikk

Kremasjonsbevegelsen

Den «moderne» kremasjonsbevegelsen oppstod rundt midten på 1800-tallet. Det første moderne krematorium ble bygd i Italia i 1876. Interessen spredte seg raskt. Tyskland fikk siste første krematorium i 1878, i England i 1885, i Sverige i 1887, Danmark i 1893 og Norge i 1907.

Spørsmålet om kremasjon skulle tillates, skapte debatt både i samfunnet, hos myndighetene og i kirkene. En nødvendig forutsetning for å ta i bruk kremasjon, var at gravferdslovgivningen måtte åpne for dette. En forskningsrapport om utviklingen av kremasjon i Sverige, utarbeidet av Bengt Enström i 1964, gir også en oversikt over utviklingen i Norge og i andre land.¹ Her redegjøres det for kirkens holdning til kremasjon. Nedenfor gis en oversikt over de synspunkter som synes å ha vært rådende, og som også danner en tydelig bakgrunn for kirkens holdning til askespredning i vår tid.

Argumentene for innføring av kremasjon

Bakgrunnen for den nye gravferdsformen skyldes mange forhold og faktorer. Argumentene for og mot å innføre kremasjon, var mange og sammensatte.

¹ Bengt Enström: *Kyrkan och Eldbegängelsen i Sverige 1882-1962*. Lund 1964

Mange opplevde at kirkegårdene var i dårlig forfatning, gravplassmangelen var stor, særlig i byene, og de sanitære og hygieniske forhold på kirkegården var mange steder kritikkverdige. Spredning av smittsomme sykdommer ble hissig debattert.

Videre var også de økonomiske fordelene ved kremasjon en viktig del av debatten, men også her var det ulike meninger.

En viktig bakgrunn for kremasjonsbevegelsen var opplysningstidens ideer, rasjonalismen, framveksten av et materialistisk, naturvitenskapelig verdensbilde. Det var særlig blant grupper som var antireligjøse og kristendomsfiendtlige, og som hadde løsrevet seg fra en kirkelig forståelse av verden, at kremasjon ble sett på som en interessant og fremtidsrettet løsning. De hadde et rasjonelt forhold til døden og så på kremasjon som et vitenskapelig og kulturelt fremskritt.

Noen anså at døden var total tilintetgjørelse, og hadde forkastet troen på oppstandelsen, men andre i sterkere grad så på kremasjon som en spiritualisert renselsesprosess, der sjelen ble frigjort fra kroppen. En anså at likbrenning var bedre enn å la de jordiske levninger råtne i jorden og bli spist opp av insekter og larver. Andre mente likbrenning var vold mot liket. Det var mange synspunkter som ble trukket frem.

Spørsmål om hvilken gravferdsform som best ivaretar sorgprosessen, og hva det betyr å ha en grav å gå til, synes ikke å være spørsmål som ble stilt i denne tiden.

Motstand mot kremasjon

Det var til dels sterk motstand mot denne nye begravelsesformen. Argumentene var av ulik karakter. Hovedargumentene var særlig rettet mot at dette var en hedensk skikk og en gravferdsform som var fremmed i den kristne tradisjon og dens symbolspråk. Her var de fleste enige, men de mer konservative understreket i tillegg at dette ville være uforenelig med den kristne tro og lære, og den kristne oppstandelsestroen. Dette skyldes delvis at kremasjonsbevegelsen var preget av kristendomsfiendtlige argumenter og en ideologi som var anti-kristelig. Et panteistisk, dualistisk syn på døden ville stå i klar kontrast med kirkens lære og forståelse.

Å akseptere en gravferdsform som så tydelig fornektet troen på legemets oppstandelse, kunne ikke godtas. Kremasjon ble sett på som et kraftig avvik og en trussel mot de gamle, nedarvede kristne tradisjoner. Det var en gravskikk som i liten grad var egnet til å aktualisere det bibelske trosinnholdet og kirkens liturgiske billedspråk og dets betydning for troen. Det liturgiske billedspråket var av stor viktighet for å anskueliggjøre kirkens oppstandelsestro.

Debatten om likbrenning 1880 og 1890-årene

I Norge søkte Norsk Ligbrønningsforening i 1891 Kongen om tillatelse til likbrenning og argumenterte for likbrenningens hygieniske, økonomiske og estetiske/etiske fordeler, at denne form var mer i overensstemmelse med tidens humane betraktning og respekt for den personlige overbevisning, og at likbrenning var godkjent i så godt som alle siviliserte land. Departementet avsto søknaden under henvisning til loven og at «Ligbrænding overhovedet ikke for Tiden Lovlig kan foretages her i Riget hverken som en særskilt Handling eller som et i den nuværende «Begravelse» inordnet Led».

Styret i likbrønningsforeningen ga seg ikke og formulerte sitt eget forslag til lov som ble fremsatt for Odelstinget i 1892, men justiskomiteen mente en trengte nærmere utredning om saken.

Biskop Essendrop i Oslo frarådet departementet å innvilge søknad om likbrenning av apoteketer Harald Thaulow i 1881, og uttalte: «Ligbrønning hidtil kun har hørt hjemme i Hedningeverdenen. [...] Ligbrønning formenenes ogsaa i sig selv at være en Voldshandling mot Guds Skabning og en Krænkelser at den af Gud i Naturen satte Orden, og aldrig vil den kunne undgaa at Vække Forargelse inden den kristne Menighet».

De som var mer positive til kremasjon, mente at selve gravferdsformen ikke var et sentralt kristelig anliggende, og henviste til Luther eller til Jesu ord: «La de døde begrave sine døde». For dem var det viktig at selve gravferdsritualen ble opprettholdt, men at kirken burde være mer nøytral mht. hva som skjer etter

selve gravferdsakten, da det ikke er et liturgisk spørsmål og derfor må ansees som mindre viktig. Likevel synes det å være få kristne autoriteter som hadde særlig sympati for kremasjon, ikke minst fordi den også inneholdt et angrep på den kristne tro og lære som brøt med kirkens hevdvunne gravskikk. Krematistene representerte det «moderne hedenskap».

Biskopenes uttalelser vedrørende kremasjon i 1894

I 1894 ble biskopene bedt av kirke departementet om å uttale seg om kremasjon. De fikk følgende spørsmål:

- 1) Hvorledes skal en ut fra kirkens lære bedømme likbrenning for statskirkens medlemmer?
- 2) Hvorvidt bør likbrenning ledsages av kirkelige handlinger?
- 3) Etter hvilke prinsipper skal slike handlinger i tilfelle utformes?

To biskoper (Hille og Skaar) var sterkt kritiske til å legalisere kremasjon, og mente at likbrenning ikke kunne få kirkelig sanksjon. Kremasjon så Skaar på som moderne hedenskap, og de som sluttet seg til krematistene, måtte betraktes og behandles som «udtraadte af Kirkesamfundet». Hille aviste også kremasjon som stridende mot Bibel og kirkelære, men medga at Bibelen ikke inneholdt konkrete forskrifter eller befalinger mht. begravelse. Når det gjaldt spørsmålet om likbrenning av kirkens medlemmer, mente han at om de foretrakk likbrenning, kunne man ikke trekke den konklusjon at disse hadde brutt med kristendommen, selv om de stod for en oppfatning som stred mot kirkens vedtatte holdning. Om en ikke ville underkaste seg kirkens forskrifter, måtte den naturlige følgen bli at en dermed gjør avkall på kirkens bistand ved gravferd.

Bøckmann ville ikke nekte kirkens medlemmer å la seg brenne, men mente det da var mest hensiktsmessig om kirkens lot være å bistå ved likbrenning

De øvrige biskopene (Hvoslef, Bugge og Heuch) inntok en betydelig mer positiv innstilling, og fant ingen grunn til å nekte kirkens medvirkning ved likbrenning. Hvoslef påpekte at kirken hadde oppgitt sitt billedspråk på andre betydningsfulle områder, som dåp og nattverd, og mente det ikke var noe i veien for at kristelige handlinger ledsaget likbrenningen, men at det ikke burde gjøres til noen plikt for prestene å forrette ved en slik seremoni.

Bugge uttalte at kirken ikke har noen lære angående begravelsesmåte, men den kirkelige praksis har vært klar og bestemt, kirkens døde medlemmer begravnes. Han uttaler videre at hele kirkens billedspråk, symbolikk, seremonier og former som angikk døden og likets behandling etter døden, hvilte på og forutsatte den tradisjonelle begravelsesmåten. Selv om likbrenning ville bryte med enhver hevdvunnen kristelig skikk og tankegang, var biskopen likevel av den oppfatning at man ikke kunne stemple likbrenning som syndig, siden man på religiøst grunnlag ikke kunne avvise den. Dermed fantes det heller ingen grunn til å nekte kirkens medvirkning, men, avsluttet Bugge, selv om kirken nok kunne tåle likbrenningen, vil den naturligvis aldri kunne *tilråde* den.

Biskop Heuch, som ble ansett som en konservativ teolog, var den som mest uforbeholdent ga sin støtte til likbrenningssaken, selv om han få år tidligere hadde gitt uttrykk for sterk kritikk for ulike sider ved likbrenningssaken. Han skilte i sin uttalelse klart mellom kirkens tro og lære og kirkens tradisjon og symbolikk. Om forbrenningen foregikk i løpet av et øyeblikk i en ovn, eller i løpet av flere år i en grav, så ble resultatet det samme. Selv om likbrenning ikke strider mot kirkens lære, var han enig med Bugge og Bøckmann i at likbrenning stred mot kirkens tradisjon og symbolikk. Alt hva kirken hadde frembragt av salmer, liturgier og skikker, hadde gravlegging som sin forutsetning. Heuch mente en likevel ikke måtte trekke den konklusjon, at enhver som var for likbrenning, også var vantro, siden mange ønsket å bli brent ut fra sanitære, økonomiske eller estetiske årsaker. Heuch syntes derfor ikke at kirken burde nekte å bistå ved likbrenning. Han mente at kirkelige handlinger burde ledsage likbrenningen, under forutsetning av at handlingene ikke ble utformet slik at de undergravde kirkens tro og håp om de dødes oppstandelse. Hvis det derimot for likbrenningens seremonier ble forlangt en fornektelse eller fortielse av den kristne tro, kunne kirken overhodet ikke delta.

Biskop Heuch uttalte at det var nødvendig å skille mellom kirkens lære og kirkens tradisjon og symbolikk: «Intet kan efter min Mening være mere misvisende og farligt end at bringe Kirkens tro paa Kjødets opstandelse endog i den allerfjerneste Forbindelse med Begravelsesmaaden». Han mente det var uklokt å ikke tillate kremasjon, for «Kirkens Vaegring vilde blive opfattet som en stupid, halsstarrig Vedhengen ved det Gamle», ja det kunne tolkes som en ekskommunikasjon etter døden.

Det teologiske fakultet ble også bedt om å uttale seg, og fant i likhet med flertallet av biskopene, at kirkens lære ikke var til hinder for likbrenning, men at en ny begravelsesmann ikke burde innføres uten at menighetene var rådspurt.

At de fleste biskopene inntok en forholdsvis tolerant holdning til likbrenning, var nok noe uventet. Muligens var det slik at de innså at kremasjon fikk en stadig økt tilslutning og utbredelse, og at derfor var klokest å forsøke å innordne denne innenfor kirkens rammer, i stedet for å støte den fra seg og dermed ville bli en konkurrent til kirken.²

Først i 1898 ble det vedtatt en lov om likbrenning. I Oslo sendte biskopen og 33 av byens prester en henvendelse til kommunestyret i 1899 og ba om at et krematorium ikke måtte bli oppført på noen av byens kirkegårder.

Et annet viktig spørsmål var om prestene skulle ha rett til å forrette en gravferd som skulle avsluttes med kremasjon.

Før krematoriet i Oslo skulle innvies i 1907, sendte kirkedepartementet et rundskriv til geistligheten med bestemmelser om fremgangsmåten ved likferd der likbrenning fant sted. Her påpekes det at prestene er forpliktet til å utføre den foreskrevne kirkelige seremoni, og at en prest ikke kunne nekte å forrette ved likbrenning. Dette i motsetning til tilsvarende bestemmelser i Sverige og Danmark, der det ble åpnet for at prestene kunne vegre seg for å delta. Se nedenfor.

Disse synspunktene er tatt med, da de viser at argumentene som ble brukt over 100 år siden, fortsatt har aktualitet.

Uttalelse fra Bispemøtet 1951

Bispemøtet 1951 ble bedt av Kirkedepartementet å uttale seg om presters medvirkning ved kremasjon og urnenedsettelse før departementet eventuelt skulle sende ut et rundskriv om saken.

Bispemøtet henviser til Alterboka, resolusjon av 16. april 1908 og rundskriv av 6. mai 1909 der det uttales at «prestene ansees forpliktet til slik medvirkning». Biskopene viser til ordinasjonen og prestenes forpliktelse mot kirkens ordninger, og «bispemøtet ser ikke tilstrekkelig grunn til å foreta noen endringer i de gjeldende bestemmelser.»

Presten som «ikke kan forrette kremasjon uten å handle mot sin samvittighet, må det selvsagt aldri bli tale om å øve tvang for å få ham til å utføre handlingen, men vanskeligheten må da søkes løst på en praktisk best mulig måte for den enkelte prests vedkommende.» Bispemøtet synes da det er naturlig å «få en annen prest i samme eller fra en annen menighet til å forrette.»

Bispemøtet tar også opp presters medvirkning ved urnenedsettingen, og uttaler «at det må bero på en misforståelse når det er blitt hevdet at prest i vår kirke ikke har adgang til å forrette ved urnenedsetting». Bispemøtet mener det «er avgjort ønskelig» når urnenedsettingen foregår på avdødes hjemsted. «Å forme noe eget ritual for en slik høytidelighet kan neppe være ønskelig», og mener det her bør være «nok å si at slik medvirkning kan skje i de former som presten finner høvelig i forhold til de ritualer vi har ved jordferd.»

Bispemøtet ble også bedt om å gi en uttalelse til Kirkedepartementet på en henvendelse fra Norsk Kremasjons Forening, om å endre loven om kirker og kirkegårder av 1897, slik at det blir «adgang til å

² Anne Øksrød, *So ein Ding müssen wir auch haben*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo 1999, s. 106

anlegge en «minnelund eller «minneplen» hvor asken kan strøes ut, når dette er etter avdødes eller nærmeste pårørendes ønske.»

Bispemøtet viser til likbrenningsloven som påbyr at asken omhyggelig skal samles i en urne og enten begraves på kirkegård eller settes i et dertil særskilt innrettet rom. Bispemøtet viser til folkets pietetsfølelse og uttaler:

«kan ikke tenke seg at de som ønsker å gå over til den askestrøing som er foreslått, er synderlig mange. Og de kan heller ikke anbefale at det gjøres noe for å minske den følelse av pietet og respekt overfor de døde og den samhörighetskjennele med de døde som er en så verdifull del av vår kulturelle og religiøse arv.

Bispemøtet kan tvert imot ikke annet enn beklage den tendens som preger henvendelsen fra Norsk Kremasjons Forening, idet den på en etter biskopenes mening altfor utilitaristisk måte argumenterer med at hensynet til de døde får vike for de levendes interesser. Vi tror ikke at et slikt resonnement stemmer med vårt folks holdning i saken, eller at det ville være ønskelig om en slik betraktningmåte ble alminnelig. Og vi kan derfor ikke rå til at det ved lov blir gitt anledning til askestrøing på våre kirkegårder».

Bispemøtets avvisning av askestrøing synes i mindre grad å være teologisk fundert. Det ser ut til at de heller ikke har noen innvendinger mot at urnen oppbevares i særskilte rom (kolumbarier).

Kirkens holdning til kremasjon i andre land

I **Sverige** uttalte Uppsala domkapitel i 1887 at en ikke burde godkjenne likbrenning, og var redd for at innføring av likbrenning kunne gi næring for tvil på et liv etter døden. Biskop Sundberg i Sverige uttalte at «likbrenning strider mot Guds ord og umuliggjør oppstandelsen».

Saken kom opp for høyesterett i 1887, som ikke fant at de gjeldende kirkerettslige bestemmelser la hindringer i veien for likbrenning, men at asken burde nedsettes i innviet jord. Kirkemøtet fastslo at begravelseritualer ikke stemte overens med likbrenningen og at den heller ikke burde bringes til en slik overensstemmelse. Til tross for Kirkemøtets uttalelse besluttet regjeringen å legalisere likbrenning i desember 1888.

I Sverige var det opp til den enkelte prest om han ville medvirke eller ei. Slik var det også i Danmark, men her var det strenge krav for medvirkning, bl.a. kunne presten ikke delta eller medvirke i krematoriet eller ved nedsettelse av asken på kirkegården. Den kirkelige handlingen inkl. jordpåkastelsen burde skje i kirke eller kapell før liket ble kjørt til krematoriet. Om presten ville, av private grunner, delta i likfølget, måtte han ta av seg embetsdrakten. Reglene om dette ble endret i 1910 og ble da mindre restriktive.

I **Danmark** ble første likbrenning foretatt i 1886, men Dansk Høyesterett fant at likbrenning var et vesentlig avvik fra lovgivningen, at hjemmel måtte til. Likbrenning ble forbudt til loven om dette forelå i 1892.

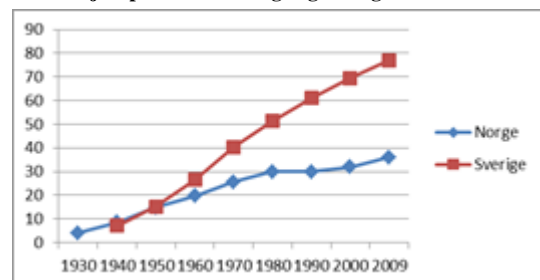
Den evangeliske kirkekongressen i **Tyskland** vedtok i 1898 å forby prestene å forrette i forbindelse med likbrenning, ettersom likbrenning ble ansett for å stride mot den kristne tradisjon.

Den anglikanske kirke i **England**, inntok tidlig en svært liberal holdning til likbrenning, i det saken ikke ble ansett for å ha teologisk relevans. Kremasjonsprosenten var på nesten 40 % i 1960.

Status i dag – kremasjonsprosenten (Se også kap. 4.)

Kremasjonsprosenten i Norge har ligget på rundt 30-35 % i de siste 30 årene. Det er store variasjoner. I Bærum lå kremasjonsprosenten i 2010 på 82 % og i Oslo og Drammen på 72 %. Mange kommuner har en meget liten kremasjonsprosent, ofte avhengig av avstanden til nærmeste krematorium. Kremasjonsprosenten er langt lavere i Norge enn i våre naboland. Tabellen viser at

Kremasjonsprosenten i Norge og Sverige 1930-2009

kremasjonsprosenten i Sverige økte langt raskere enn i Norge i perioden 1950 til 2009.

I 2010 ble 208 urner utlevert til askespredning i Norge mot 197 i 2009, og er tredoblet siden 2001 da det var 65 askespredninger. Av alle som døde i 2010 var det altså kun 0,5 % som valgte askespredning. Fenomenet må derfor vurderes som ubetydelig.

I Sverige ble 77 % kremert i 2010. Av disse ble 44,1 % nedsatt i minnelund eller utstrødd på kirkegård. I 2000 ble 869 søknader godkjent, derav 756 for askespredning på vann. I 2010 var antall godkjente søknader økt til 1795, av disse ble 1569 strødd på vann.

I Danmark ligger kremasjonsprosenten i 2010 på 77 %.

I Finland ble 41 % kremert i 2010, av disse ble 17 % satt ned i en minnelund, mens under 1 % benyttet askespredning. Andelen som valgte kremasjon var størst i Helsingfors stift med 75 %.
I Storbritannia blir over 70 % kremert.

3. Tidligere behandling av spørsmålet om kirkelig medvirkning ved askespredning

a) Kirkemøtet 1994 - ny gravferdslov

Kirkerådet behandlet i 1994 (15/94) forslag til endringer i lov om likbrænding, der departementet la frem forslag om å åpne for askespredning. Kirkerådet uttaler her bl.a.:

De teologiske hovedpunktene som aktualiseres i forbindelse med gravferdspraksis, er skapertroen og oppstandelsestroen. Når den nikenske trosbekjennelse utbygger den gamle jødisk-kristne bekjennelse til Gud som "himmelens og jordens skaper" til å gjelde "alt synlig og usynlig", så er det blant annet for totalt å utelukke enhver form for dualistisk tankegang, f.eks. slik at det materielle (legemet) er av ringere beskaffenhet, noe menneskets åndsside befris fra ved døden. Mennesket er etter bibelsk syn skapt av Gud som en unik enhet av ånd og materie, det sjelelige og det legemlige. Det hører videre til det aller mest sentrale i den kristne tro at den uegentlige tilstand som inntreffer ved den legemlige død, en gang skal overvinnes i oppstandelsen og nyskapelsen. I forbindelse med den siste liturgirevisjonen er dette presisert, idet det i Den apostoliske trosbekjennelses tredje artikkel heter "Jeg tror på *legemets* oppstandelse". Det legemet som brytes ned i døden og forgår, skal oppreises igjen.

Oppstandelsen er riktignok ikke knyttet til legemets beskaffenhet. Det ble f.eks. aldri reist noe problem i forbindelse med at kristne ble brent som martyrer. Det er kristen tro at også det legeme som allerede før forrættelsen i graven er gått i oppløsning, er i Guds hånd.

Disse hovedpunktene i den kristne tro er klart fundert i Det nye testamente. Fra første stund av har de vært forstått i skarp motsetning til alle panteistiske og dualistiske livstolkninger. De er også avgjørende for hvordan man behandler de døde.

Gravferdshandlingen er fra ende til annen båret av den tanke at legemet er et lån fra jorden, og ved gravferden gis det tilbake til jorden, hvor det gjemmes til oppstandelsens dag. Dette er symbolinnholdet i den handling som avslutter gravferden - jordpåkastelsen. Det er derfor helt utenkelig at den kristne gravferdsliturgien skulle kunne avsluttes med en symbolhandling med liket som på radikalt vis bryter med hele liturgiens innhold, men som på den annen side ville vært logisk følgeriktig hvis man ville uttrykke den tanke at sjelen må befris fra legemet eller at personen skulle gå opp i ur-altet e.l.

Fra kirkens side må det derfor sies klart at askespredning ikke lar seg kombinere med liturgien. Skulle askespredning bli tillatt, så har man ved å velge denne avsluttende handling med den døde, også valgt bort kirkens gravferdsrituale.

Da Kirkemøtet i 1994 behandlet spørsmålet om askespredning i forbindelse med forslag til ny gravferdslov, viste Kirkemøtet til Kirkerådets uttalelse, og gjentok flere av avsnittene. Kirkemøtet anførte sterke teologiske innvendinger mot askespredning både ut fra skapertroen og oppstandelsestroen, jf. protokollen fra KM sak 11/1994 s. 199ff.

"Mennesket er etter bibelsk syn skapt av Gud som en unik enhet av ånd og materie, det sjelelige og det legemlige ... Det er derfor helt utenkelig at den kristne gravferdsliturgien skulle kunne avsluttes med en symbolhandling med liket som på radikalt vis bryter med hele liturgiens innhold ... Fra kirkens side må det derfor sies klart at askespredning ikke lar seg kombinere med liturgien. Skulle askespredning bli tillatt, så har man ved å velge denne avsluttende handling med den døde, også valgt bort kirkens gravferdsrituale."

Kirkemøtet var videre opptatt av å få regler som kirken kunne leve med:

Departementet har fulgt opp reaksjonene fra Kirkerådets side og derfor foreslått at en ikke kan kreve kirkelig medvirkning ved gravferd med askespredning. Dette gjelder både selve gravferden og når asken skal spres.

Slik bestemmelsen er formulert kan det ikke kreves kirkelig medvirkning i gravferd som skal avsluttes med askespredning. Det er imidlertid intet forbud mot at slik medvirkning kan gis. Uten at det blir gitt bestemmelser om dette, vil det være tenkelig at noen prestere vil medvirke, mens andre ikke. Dette vil på bakgrunn av den vurdering som er gitt ovenfor, om innholdet i kirkens gravferdsrituale, være en uholdbar situasjon. Dersom bestemmelsen om askespredning blir vedtatt, vil derfor Kirkemøtet måtte vurdere å ta inn en bestemmelse i veiledningene til gravferdsliturgien som forbyr kirkelig medvirkning. En slik bestemmelse bør også tas inn i Tjenesteordning for menighetsprester.

Kirkemøtet vil tilrå at siste setning i 2. ledd endres til:

I slike tilfeller kan kirkelig gravferd ikke forrettes.³

Bestemmelsen i § 20, 2. ledd gjør det nødvendig at den som sørger for gravferden, jf. § 9, gir melding om på hvilken måte gravferden skal avsluttes.

Bestemmelser om dette må tas inn som 4. ledd i § 9.

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnedsettelse.

Stortinget tok dette til følge, men stortingskomiteen tolket bestemmelsen slik at det vil være opp til den enkelte prest selv å avgjøre om han vil delta i en slik gravferd, jf. Innst. O. nr. 46 (1995-96 s.31):

Komiteens flertall...er kjent med at man i land som det ut fra vårt trossamfunn er naturlig å sammenlikne seg med, slik som Sverige og Danmark, har kirkelig medvirkning under gravferdshandlinger i forkant av kremasjon også i tilfeller hvor asken vil bli spredt for vinden.

³ Under Kirkemøtets votering var det 21 deltakere som stemte for at denne setningen ikke skulle tas inn i gravferdsloven.

Flertallet forstår lovbestemmelsen dit hen at det ikke kan kreves kirkelig medvirkning, men at den enkelte prest selv avgjør om han vil delta i slik gravferd.” (vår understrekning)

Dette er en tolkning som neppe kan sies å ligge innenfor den forståelse som Kirkemøtet ga uttrykk for. Kirkemøtets formuleringer må forstås slik at §§ 9 og 20 må holdes sammen. Det vil si at når det ønskes kirkelig medvirkning, finnes kun to alternativer, kistebegravelse eller kremasjon med urnenedsettelse. Med en slik formulering er askespredning ikke et reelt alternativ, og dette er tatt inn i § 20, med formuleringen ”ved en slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning”. Kirkemøtet ønsket en tydeligere formulering, men det er neppe grunnlag for å tolke bestemmelsen annerledes enn det Kirkemøtet ga uttrykk for i formuleringen ”i slike tilfeller kan kirkelig gravferd ikke forrettes”.

Praksis senere har vært at det har forekommet kirkelig medvirkning ved gravferd, selv om gravferden skulle avsluttes med askespredning. Dette er nok delvis gjort fordi man har trodd at bestemmelsen skulle forstås i tråd med stortingskomiteens tolkning. Men når det gjelder liturgiske ordninger, er den myndigheten delegert til Kirkemøtet, og stortinget har ingen myndighet verken til å gi bestemmelser om dette eller til å tolke hvordan kirkelig vedtatte bestemmelser innenfor liturgifeltet skal forstås eller praktiseres.

b) Kirkemøtet 2002 - ny gravferdsliturgi

Da Kirkemøtet behandlet ny gravferdsliturgi i 2002, ble spørsmålet igjen reist i forbindelse med utformingen av Alminnelige bestemmelser for gravferd.

Kirkerådet hadde i sitt framlegg til Kirkemøtet følgende formulering: ”Kirkelig gravferd kan ikke på noen måte kombineres med askespredning”, og henviste til Kirkemøtets behandling av spørsmålet om askespredning i 1994. Denne formuleringen ble ikke inntatt i Kirkemøtekomiteens merknader til Alminnelige bestemmelser, men komiteen ba i pkt. b om at Bispemøtet så nærmere på dette:

I bestemmelsen punkt 6 tredje ledd berøres *gravferd med askespredning*. Ved fremleggelsen av saken for Bispemøtet er dette punktet slik det da forelå, kommentert slik: Punktet ”er nytt og svarer til kirkens standpunkt i forbindelse med den lovmessige hjemling av ordningen med askespredning. Punktet er nødvendig, fordi gravferdsloven kan tolkes slik at det er opp til den enkelte prest å ta standpunkt til om han/hun vil medvirke.” Kirkerådet endret ordlyden i skjerpene retning. Da begrunnelsen av de alminnelige bestemmelser ikke er blitt videreført i saksutredningen for Kirkemøtet, finner komiteen at en i denne omgang bør nøye seg med, av informasjonshensyn, å ta inn en passus som bygger på gjeldende bestemmelse i gravferdsloven. ”Om spredning av aske sier gravferdsloven: Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning (gravferdsloven § 20, siste punktum).”

Komiteen peker på nødvendigheten av at kirkelige myndigheter, i første rekke Bispemøtet, drøfter saken videre på bakgrunn av tidligere kirkelige uttalelser og kommentarer, med sikte på en nærmere avklaring.

Saken ble oversendt Bispemøtet, som ikke fant tid til å foreta en utredning om dette på det tidspunktet.

c) Endringer i gravferdsloven 2010

FAD sendte 30.juni 2010 ut på høring Forslag om endringer i gravferdsloven og kirkeloven. Sammenfatning av høringsmaterialet foreligger i et eget dokument fra FAD oktober 2010, som ble behandlet av Kirkemøtet 2010, sak KM 09/10.

I Kirkemøtets enstemmige vedtak heter det i pkt. 6:

Kirkemøtet mener det er behov for å se nærmere på kirkens ordning for vigsling av kirkegård, jf. komiteens merknader i kap. 4.5 og kirkens eventuelle medvirkning ved askespredning i kap. 4.7 og 4.8.1 og ber Kirkerådet følge opp disse spørsmål.

I kirkemøtekomiteens merknader til kap. 4.8.1 (s.169) heter det bl.a.:

Departementet foreslår at § 20 annet ledd siste punktum og § 9 sjettede ledd oppheves, slik at eventuell kirkelig medvirkning ved gravferd som avsluttes med askespredning og evt. ved selve askespredningen kun reguleres i det særskilte kirkelige regelverket.

De fleste høringsinstansene gir sin tilslutning til dette, men enkelte mener at det bør komme tydelig frem i gravferdsloven at askespredning ikke kan kombineres med kirkelig medvirkning ved selve gravferdsseremonien. Det har imidlertid ikke vært drøftet eller fastsatt noen ordninger for om kirken skal delta ved selve askespredningen.

Komiteen støtter forslaget og mener bestemmelser om dette bør reguleres i det særskilte kirkelige regelverket, for eksempel i gravferdsordningen og/eller i tjenesteordningen for menighetsprester. Komiteen anser at askespredning teologisk og historisk er en gravferdsform som ligger fjernt fra den kristne gravferdstradisjon, men mener kirken bør kunne medvirke ved en gravferdsseremoni hvor asken i ettertid skal spres. Dette må utredes nærmere og i tilfelle reguleres i den særskilte kirkelige lovgivning. (vår understrekning)

I innstillingen fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om endringer i gravferdsloven (Innst. 393 L (2010 -2011) uttalte komiteen vedrørende lovregulering av kirkelig medvirkning ved askespredning følgende:

Komiteen registrerer og forstår at mange prester har ulikt syn når det gjelder deltakelse ved askespredning, dette ut fra egne teologiske overbevisninger. En oppheving av § 20 annet ledd femte punktum vil innebære at prester ikke har reservasjonsrett til å delta ved askespredning dersom dette ikke blir ivaretatt gjennom kirkelig forordning.

Komiteen har merket seg og er positiv til at både Kirkemøtet og Presteforeningen i høringsuttalelsene er opptatt av at den hjemmelen som tidligere lå i § 20 annet ledd femte punktum, blir ivaretatt gjennom kirkelig forordning.

Det kan være litt vanskelig å tolke komiteens begrunnelse. Det har ikke fra kirkens side vært tale om at prester har hatt reservasjonsrett, siden en kirkelig gravferd kun kan forrettes dersom den skal avsluttes som kistebegravelse eller kremasjon og urnenedsettelse, jf. gravfl. § 9. Det vil si at kremasjon med askespredning ikke har vært et reelt alternativ.

Når komiteen videre bruker betegnelsen ”reservasjonsrett til å delta ved askespredning”, kan det forstås slik at bestemmelsen her gjelder å delta ved selve askespredning, noe som kirken ikke har ansett som naturlig. Dette har ikke vært sett på som en aktuell mulighet eller som en tjenesteoppgave for presten. Om det har vært tolket slik, da hadde det kanskje vært naturlig med en reservasjonsrett.

Dette er likevel av mindre betydning. Hovedformålet nå er å finne fram til en kirkelig forordning som gjør det tydelig hvordan kirken stiller seg til askespredning, og om det i tilfelle skal være mulig å få en kirkelig gravferd dersom den skal avsluttes med kremasjon og askespredning, og hvordan prestene skal forholde seg mht. deltakelse ved selve askespredningen.

d) Status pr. i dag mht. askespredning

Når det gjelder kirkelig medvirkning ved *selve* askespredningen, uttalte Kirkemøtet i 1994 (Sak 11/94):

Med hensyn til askespedning vil en ikke kunne kreve kirkelig medvirkning. Kirkegårdsmyndigheten og ansatte på kirkegården bør ikke forpliktes til å påta seg oppgaven. Det vil også være utilfredsstillende at de pårørende får utlevert urnen og selv forestår askespredningen. Etter Kirkemøtets mening må det være offentlige myndigheter som foretar askespredning, f.eks. politi eller lensmann. Dette må inngå i de vilkår fylkesmannen setter, jf. § 20, 1. ledd. (s.201)

De bestemmelsene som er fastsatt og de vilkårene fylkesmennene har satt mht. askespredning, viser at askespredningen i hovedsak foretas av familien og nære venner til avdøde. Offentlige myndigheter deltar svært sjeldent, og det samme gjelder eventuell medvirkning ved prest eller diakon.

Som nevnt har praksis i kirken og blant prester på dette felt vært noe ulik. I noen tilfeller vil presten ikke få kjennskap til at urnen ikke skal settes ned i jorden, men spres for vinden, før etter at gravferden er gjennomført. Enkelte andre prester har trodd at dette er det opp til den enkelte prest å avgjøre, jf. stortingskomiteens merknader ovenfor, og da vurdert om grunnlaget var til stede for en kirkelig gravferd, og eventuelt tatt dette opp med presten eller biskopen.

Uansett hvordan dette har vært praktisert, og det har neppe vært mange tilfeller, er det behov for tydeligere bestemmelser om dette og en mer ens praksis både for kirkens ansatte og overfor de pårørende. Det gjelder både å gi pastorale anvisninger og eventuelt også utarbeide en liturgi/ordning for askespredning.

Kirkemøtet 2012 må ta stilling til om bestemmelsen om at kirkelig medvirkning ved gravferd som skal avsluttes med askespredning ikke er mulig skal opprettholdes, eller om det bør åpnes for at dette kan skje ved prestens avgjørelse etter samtale med de pårørende, eller ved at det må innhentes tillatelse fra biskopen. Det er også et alternativ at det ikke tas inn noen bestemmelser om dette i det hele tatt. Det vil da si at de pårørende selv avgjør om det skal være kistebegravelse, eller kremasjon med urnenedsettelse eller

askespredning. I de fleste tilfeller vil slike spørsmål bli drøftet med presten, og presten vil kunne gi veiledning og råd, men at det vil være opp til de pårørende å ta endelig stilling til gravferdsform. Det vil da også i tilfelle kunne avgjøres av presten om han eventuelt skal være med ved selve askespredningen.

Dersom en åpner for kirkelig deltakelse ved askespredning bør det også vurderes om prester og eventuelt diakoner skal kunne reservere seg for å forrette i en gravferd. Videre bør en vurdere om det skal utarbeides en liturgi for dette eller gis nærmere veiledning om hvordan den kirkelige medvirkningen bør være.

4. Askespredning i våre naboland

Askespredning er et fenomen som i vår kultur sannsynligvis oppsto på 1920-tallet i England og først ble aktualisert i Norden på 50-tallet, jf. kap.2 s.7. De samme argumentene som var benyttet i forbindelse med holdningen til kremasjon, sto fortsatt forholdsvis sterkt, men ordbruken var mildere. Samtidig var dette delvis et nytt fenomen, da spredningen kunne foretas utenfor kirkegårdene. Videre ble spørsmålet om privatisering av døden, utviklingen mot mer private gravsteder, at døden og de døde ble «borte» uten gravminner, og dermed også konsekvenser av ikke å ha en grav å gå til, viktige momenter.

Å spre asken for vinden over viet jord ble mer og mer vanlig i England på 20-tallet, «Gardens of Rest» eller «Gardens of Remembrance». Allerede i 1930 ble askespredning (strewing) foretatt ved 50 % av alle kremasjoner, og økte til ca. 90 % på femtitallet, men kremasjonsprosenten var da rundt 3 %, så prosentandelen som valgte askespredning var liten. Kremasjonsprosenten økte raskt og lå på ca. 40 % i 1962. I enkelte byer ble allerede da ca. 80 % kremert. (Se også kap.2)

På 50-tallet var det få innvendinger mot kremasjon i England, men kirken anbefalte at askespredning alltid burde foregå over innviet jord, og i samsvar med Book of Common Prayer, samt at biskopen fikk mulighet til å godkjenne ritualet. Et viktig argument fra kirkens side, hadde vært at når kirken tillot kremasjon, måtte askespredningen skje på *vigslet* jord.

At den anglikanske kirke offisielt anerkjente denne nye gravskikken som kirkelig legitim, var nok en vesentlig årsak til denne økningen. Gravferdsliturgien ble også revidert og kom til å lyde: ” We commit his body *to the fire to be dissolved*, looking for the resurrection of the body...”. Det var også en lengre debatt om dette skulle framsies før eller etter selve kremasjonen. Utviklingen har gått i retning av at dette foretas *før* kremeringen, slik ordningen også er i Norge.

I alle våre nordiske land skapte spørsmålet om askespredning en lengre debatt på 50-tallet. Det var et følelsesmessig tema som ikke bare angikk kirken, men også allmennheten. Både innenfor og utenfor kirken var det mange som fant denne askespredning «motbydelig», mens andre mente det ikke ville stride mot det kristne

oppstandelsehåpet. Mange anså denne skikken som fremmed for den kristne tro, hedensk og pietetsløs. Dette var en naturromantisk-panteistisk ideologi som måtte avvises av kirken. Andre mente en i større grad måtte forholde seg til borgernes, avdødes og de pårørendes siste vilje. Jf. Bispemøtets uttalelse i 1951 s.8.

I **Sverige** uttalte den svenske presteforeningen seg om saken i 1953 og anså at forslaget om å strø asken på jord eller over vann, som helt fremmed for kristen tro, kirkelig sedvane og svensk tradisjon. I 1955 sendte regjeringen forslag om askespredning ut på høring, og de kirkelige domkapitlene anbefalte at det ikke ble åpnet for dette i gravferdslovgivningen, en ordning som var i strid mot svensk kirkelig tradisjon og i strid med den kristne oppstandelsestroen. Også ikke-kirkelige grupper utalte seg mot forslaget, bl.a. at det var pietetsløst, og at de døde burde få en plass på kirkegården.

Kyrkomötet mente at spredningen ikke fikk foregå på kirkegården, da det ville være en demonstrasjon mot de vigslende kirkegårdenes symbolikk, mens andre var mer imøtekommende, og forslaget fikk tilslutning.

Synspunktene og argumentene for og mot askespredning er grunnleggende sett de samme argumentene som ble brukt på slutten av 1800-tallet, men siden alt flere prester forrettet ved kremasjonsgravferder, ble det også stadig flere som inntok en mer positiv innstilling til kremasjon. Det var likevel noen grupper som var sterkt i mot denne gravferdsformen, som de anså som en hedensk ideologi, og som kirken derfor ikke måtte tillate.

Til tross for stor motstand, også i riksdagen, ble askespredning på særskilte plasser/steder etter nærmere bestemmelse av Kongen, tillatt ved lov av 1957. I de første årene var det få som ønsket å få asken utstrødd i minnelund eller få satt asken ned i minnelund, kun 2 promille, og det var langt færre som søkte om å få spre asken i naturen eller på havet. Dette skyldes at vilkårene for å få slik tillatelse var strenge. De er nå noe mindre restriktive, men fortsatt er det kun 1-1,5 % av de døde som ikke får sin siste hvilested på en kirkegård. Det vanligste i Sverige er at asken blir spredd på havet eller over store innsjøer. De fleste som kremeres blir gravlagt i en anonym eller halv-anonym minnelund på en kirkegård, der navnene på de døde kan stå på en minneplate eller lignende.

Svenska kyrkan informerer om de ulike alternativene for gravlegging, og legger opp til at dette er en sak som de pårørende må ta stilling til. Kirken forretter kirkens gravferdsliturgi ved alle typer av gravlegging, også i de tilfeller der det skal foregå aske spredning. Og fra kirkens side synes det å være få reaksjoner mot en slik praksis i dag.

I **Danmark** har det vært vanlig å sette ned asken i fellesgrav, både med og uten bruk av urne. Loven åpner ikke for at asken kan spres i en minnelund på kirkegården eller i naturen. Det er tillatt med askespredning over åpent hav, når dette er ønsket fra avdøde. Det er også åpnet for at stiftsøvrigheten kan tillate annen sømmelig måte for anbringelse av urnen, dersom det foreligger et bestemt uttalt ønske om det fra avdøde.

Det har vært fast praksis i Danmark at søknader om å få askespredning på landjorden og i naturen, er blitt avslått, og at en i de tilfeller har henvist til muligheten for å få asken

spredt over åpent hav. Det er også en viss mulighet til å få satt ned urne på privat eiendom, men vilkårene for dette er strenge, bl.a. måtte det tinglyses, og at nye tillatelser på eiendommen, f.eks. for ektefelle, ikke kan forventes.

I våre nordiske kirker synes det som om kirkene forretter ved alle gravferder der de pårørende ber om det, uavhengig av om avdøde skal jordbegraves eller kremeres og om urnen settes ned på kirkegården i minnelund eller om asken skal spres på havet eller i naturen. Det virker som kirken ikke har noen mening om hva som skjer med avdøde etter at gravferdsseremonien er gjennomført. Det synes derfor heller ikke å være noen debatt lenger om presten skal kunne vegre seg for eller reservere seg mot å delta ved en slik gravferdsseremoni, men det kan være at dette ordnes lokalt, slik at ingen blir nektet kirkelig medvirkning.

5. Vurderinger

Når Kirkemøtet skal vurdere hvorvidt det kan være grunnlag for kirkelig medvirkning, vil det være nødvendig å se på teologiske og læremessige momenter, men også historiske, sjelesørgeriske, psykologiske og samfunnsmessige faktorer, erfaringer som gjelder sorgbearbeide osv. Mange vil gi uttrykk for at de finner det problematisk dersom det skulle bli lov til å spre asken på steder og områder som benyttes av allmennheten til rekreasjon og friluftsliv. Det er neppe miljømessige grunner for å nekte askespredning, men det kan bl.a. være estetiske, pietetiske og etiske grunner.

Kirkens ritualer i forbindelse med død og valg av gravferdsordninger har nær sammenheng med kirkens syn på døden og troen på legemets oppstandelse.

Det kan være ulike motiver og grunner for at personer og pårørende ønsker askespredning, og et avgjørende spørsmål er om det er grunnlag for kirkelig medvirkning, eller om det må forstås slik at en dermed har valgt en gravferdsform som ikke lar seg kombinere med kirkens tro og synet på legemets oppstandelse.

I et samfunn der folk i mindre grad deler kirkens tro på legemets oppstandelse og det evige liv, stiller spørsmålstegn ved de tradisjonelle gravferdstradisjonene, og ønsker å velge ordninger som er mer individuelt tilpasset, stilles kirken overfor nye utfordringer. Skal kirken tilpasse seg og akseptere dette eller skal det stilles krav til de som ønsker kirkens nærvær og medvirkning?

Det er en utfordring for kirken – både å forkynne kirkens tro, og å hjelpe mennesker til å ta gode valg. Askespredning er en gravferdsform som ikke symbolsk understreker kirkens gravferdsliturgi, men muligens må kirken da se nærmere på om det kan gjøres noe med gravferdsliturgien, med tekstene og bønnene som benyttes ved urnenedsettelse og askespredning.

a) Noen teologiske og historiske momenter

Da Kirkemøtet i 1994 behandlet spørsmålet om askespredning i forbindelse med ny gravferdslov, benyttet Kirkemøtet som begrunnelse for ikke å tillate askespredning at det er ”en symbolhandling med liket som på radikalt vis bryter med hele liturgiens innhold... det må derfor sies klart at askespredning ikke lar seg kombinere med liturgien.”, jf. kap. 3.

Den symbolske handling som forettes i jordpåkastelsen, ”Av jord er du kommet. Til jord skal du bli. Av jorden skal du igjen oppstå”, har historisk vært utført på kirkegården når kisten er senket helt ned. Dette er en sterk symbolsk handling med solid feste i den kristne gravferdstradisjonen. Den symbolske handling som foregår og de tekster og bønner som benyttes ved graven har kistebegravelse som ramme. Jordpåkastelsen ved kremasjon foregår inne i krematoriet eller i kirken/gravkapell og kisten senkes eller kjøres deretter til krematoriet. Pkt. 18 i Ordning for gravferd - Bønn ved gravstedet - er da utelatt. Dette oppleves som om noe mangler eller at noe er blitt borte.

Spørsmålet er om dette bør kunne utvides, både i forbindelse med urnenedsettelse og også ved askespredning. Det synes heller ikke å være entydig at askespredning bryter med hele liturgiens innhold eller må betraktes som en bevisst avvisende holdning til kristen tro og virkelighetsoppfatning, jf. Knut Alfsvåg: *Avvisning eller aksept? Kirkens holdning til kremasjon og askespredning i historisk og aktuelt perspektiv*. Tidsskrift for praktisk teologi nr 2/2006. Alfsvåg er likevel betydelig mer skeptisk til askespredning enn det momentet som her er trukket frem skulle tilsi. Han skriver bl.a.: «Å gi en begrunnelse for eller en tolkning av kremasjon ut fra sentrale kristne motiver knyttet til skapertro eller eskatologi, er et prosjekt som etter mitt skjønn neppe kan bli vellykket... Det er mulig både å fastholde kristen oppstandelsestro uten i ett og alt å følge tradisjonell gravferdsskikk, og å velge kremasjon av mer pragmatiske hensyn uten derved å gi sin tilslutning til hinduistisk og/eller moderne kritikk av det kristne framtidshåp.»

Saken reiser teologiske spørsmål om legemets oppstandelse, og om sammenhengen mellom det jordiske og det himmelske legemet – i brudd og kontinuitet - som Paulus i symbolspråk fremholder i 1. Korinterbrev 15, blir svekket (v. 42-45). Gnostisisme av eldre og nyere årgang kan få næring ved at en kropp kremeres og asken spres for vinden. I kirkens historie har både kremasjon og askespredning vært sett på som ikke-kristne gravferdsformer. Gravferdsskikker endrer seg og er kulturelt betinget, men uansett gravferdsform, vil kirken hevde at Gud i sin allmakt vil kunne reise opp et menneske på oppstandelsens dag, og kirken vil også kunne forkynne det kristne oppstandelseshåpet, selv om legemet er kremert og spredt for vinden. Når kremasjon i dag for mange, ikke anses å stride mot kirkens oppstandelsestro, vil det kirkelig sett kunne være vanskelig å godkjenne urnenedsettelse, men ikke askespredning. En slik praksis vil også være vanskelig å kommunisere.

I andre lutherske kirker, synes det i liten grad å være forbud mot kirkelig medvirkning når kremasjon skal avsluttes med askespredning. I Sverige er det en forholdsvis liberal praksis både med askespredning i naturen og også på egne områder, minnelunder, på kirkegården, jf. kap. 4.

Det er også grunn til å se på gravferdsliturgien når det gjelder jordpåkastelse ved kistegravlegging og ved kremasjon. Leddene 17 og 18 Skriftlesning og Bønn ved gravstedet er tatt ut ved kremasjon, her er det kun ledd 20 - jordpåkastelse og ledd 21 - skriftord og velsignelse som er tatt med. Overgivelseselementet er betydelig svekket når avdøde skal kremeres.

Ser en nærmere på de tekstene og de bønnene som benyttes ved jordbegravelse, vil enkelte av dem kunne fungere ved en kremasjon, også når den skal avsluttes med askespredning, men i første rekke ved kremasjon med urnenedsettelse. Det gjelder f.eks. Salme 121, Åp 21.1-5, Salme 68,21, Åp 1.17b-18, og Bønn C. Men her bør en se nærmere på også andre tekster, om kirken finner å kunne medvirke ved gravferd/bisettelse som avsluttes med askespredning.

Et annet moment som også bør vurderes er spørsmålet om gravlegging i vigslet jord. Før en kirkegård tas i bruk skal den vigsles, men det er åpnet for at dette kan gjøres samtidig med den første gravleggingen. Kirkemøtet har tidligere drøftet om vigsling bør kunne foregå i forbindelse med den enkelte gravlegging, om det bør være vigsling av enkeltgraver, jf. KM 9/10 pkt. 4.5. Dette ville kunne åpne for vigsling av gravstedet der askespredningen skal finne sted, men vil da i sterkere grad kunne oppleves som et privat gravsted, innviet av kirken.

Videre er det spørsmål om hvilke vilkår som loven setter for å få tillatelse til askespredning og som fylkesmannen er satt til å praktisere, jf. gravfl § 20. Det vil da kanskje være mer problematisk å spre asken over sjøen enn over et naturområde, sett i lys av kirkens symbolspråk som benyttes ved gravferd.

b) Noen sjelesørgeriske og sorgbearbeidende momenter

Det kan være ulike motiver og årsaker til at noen ønsker askespredning. Det kan være grunner som at en ikke ønsker å bli gravlagt på en gravplass eller kirkegård, en har ingen familie, eller en ønsker ikke å pålegge de etterlatte å måtte stelle graven, en vil ikke være til bry for sine etterkommere. Andre kan ha steder i naturen, ved hytta eller på havet som de har en spesiell tilknytning til og derfor gjerne vil «gravlegges» der. Noen har ingen kirkegård som de har tilknytning til, folk flytter ofte, og familien bor på ulike steder i verden. Dessuten er det en del som vil ha en anonym gravplass, andre vil sette sitt personlige preg på alt og også bestemme selv hvor en skal spres for vinden, og noen anser at dette vil være økonomisk fordelaktig. Andre har religiøse følelser knyttet til naturen, og opplever ikke at naturen er et ikke-kristent eller ikke-religiøst alternativ.

Begrunnelsen kan være et ikke-religiøst livssyn, men også være religiøst motivert, preget av enten nyreligiøse, økosofiske og panteistiske forestillinger eller ønske om å gå opp i det store Altet. Mange av disse forestillingene vil ofte kunne ligge ganske fjernt fra troen på legemets oppstandelse og det evige liv, og det vil da være mindre sannsynlig at en ønsker en kristen gravferd.

Dersom avdøde eller de pårørende ønsker en gravferd som ligger fjernt fra innholdet i en kristen gravferd, vil presten måtte vurdere om det er grunnlag for kirkelig medvirkning og en kirkelig gravferd. I andre tilfeller vil ønsket komme fra en aktiv kirkegjenger som ønsker askespredning, og som ikke ser at det skulle komme i konflikt med kirkens lære, og hvor de pårørende vil reagere sterkt dersom avdøde ikke skulle få en kristen gravferd. Det å nekte kirkelig gravferd i slike tilfeller ville være vanskelig både overfor pårørende og ut fra et kristent ståsted.

Reaksjonene mot askespredning er bl.a. at stedet der asken blir spredd, har en tendens til å bli et sted som markeres og hvor de etterlatte kommer tilbake til. Det er ikke lov å markere stedet der asken er spredd, men de etterlatte har en følelsesmessig tilknytning til stedet, og stedet kan bli en plass der også andre i familien får sin aske spredd. Dermed vil det kunne bli et privat familiegravsted eller kirkegård.

Erfaringene knyttet til sorgbearbeidelse og sjelesorg, viser at det for mange er viktig og at det har stor verdi å ha en konkret grav å gå til, et forankringssted for takknemlighet og minner. Mange som har valgt askespredning, spør senere om det er mulig å sette opp et gravminne, slik at en får et konkret gravsted å gå til rundt fødselsdager og andre dager for markering. Å ha et konkret gravsted viser seg ofte å ha en positiv betydning for sorgarbeidet og for å komme til rette med et eksistensielt tap. Dette vil være momenter og erfaringer som presten har med seg i samtalen med de pårørende.

c) Noen historiske momenter

Når kremasjonsbevegelsen kom til Norge på slutten av 1800-tallet, var det sterke kirkelige protester mot å innføre kremasjon, som en mente stred både mot kristen gravferdstradisjon og gravferdssymbolikk, og ikke minst mot den kristne oppstandelsestroen. Lov om ligbrønning kom i 1898, og i ritualforslaget for kirkelig medvirkning ved kremasjon, som departementet sendte ut i 1906, ble det slått fast at prestene ikke kunne nekte å tjenestegjøre ved kremasjoner. Det tok likevel lang tid før kremasjon ble akseptert i mange kirkelige miljøer, bl.a. fordi det er begravelse som gjennom kirkens historie har vært den gravferdsformen som har vært benyttet. Kremasjon ble sett på som en hedensk skikk preget av panteistisk virkelighetsforståelse, og kremasjonsbevegelsen var på den tiden i praksis forholdsvis negativ til det kristne syn på døden og legemets oppstandelse.

d. Oppsummering

Selv om det kan være gode teologiske, sjelesørgeriske og mentalhygieniske grunner som taler mot askespredning og at kirkens symbolske og liturgiske billedspråk tydelig forutsetter kistebegravelse, er det grunn til å vurdere nærmere om det er teologiske grunner for å nekte kirkelig gravferd som skal avsluttes med askespredning.

6. Høringsuttalelsene

Høringsnotat

Spørsmålet om eventuell kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skulle avsluttes med askespredning, ble sendt ut på høring til en del kirkelige organer. I notatet ble det pekt på en del problemstillinger og momenter som har vært tatt opp i ulike sammenhenger i Den norske kirke når det gjelder gravferdsordningen og medvirkning ved askespredning, jf. kap. 1, 3, 5 og 6.

Høringsinstansene ble bedt om å komme med innspill til følgende spørsmål:

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?
2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?
3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?
4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

Videre ble høringsinstansene bedt om å gi synspunkter på hvordan en eventuell bestemmelse om dette burde uttrykkes i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd.

Høringsinstansene

Notatet ble sendt ut til bispedømmerådene, de teologiske fakultetene og sentrale arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, samt enkelte andre som har bedt om å få notatet. Til sammen vel 20 instanser.

Generelle merknader

Det kom inn 17 uttalelser. 5 uttalelser som både bispedømmerådet og biskopen sto bak og 3 uttalelser fra biskopene, 3 fra de teologiske fakultet/høgskoler, 4 fra arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og 2 fra andre foreninger:

- Borg biskop, Hamar bispedømmeråd og biskop, Tunsberg bispedømmeråd og biskop, Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop, Stavanger bispedømmeråd og biskop, Bjørgvin biskop, Møre bispedømmeråd og biskop og biskop og Nord-Hålogaland biskop,
- Det teologiske Menighetsfakultet (MF), Det teologiske fakultet (TF), Misjonshøgskolen (MHS),
- KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA), Presteforeningen, Fagforbundet, Det Norske Diakonforbund,
- Norsk forening for kirkegårdskultur (NFK), Virke – Gravferd (tidl. Begravelsesbyråenes forening - Norge).

Høringsuttalelsene gir i hovedsak uttrykk for to syn på kirkelig medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning. Begrunnelsene er teologisk fundert, men en vektlegger også andre momenter av sjelesørgerisk, historisk, kulturell art.

- a) 4 av høringsinstansene (Stavanger bispedømmeråd og biskop, Bjørgvin biskop og Møre biskop og bispedømmeråd), ønsker ikke at det skal åpnes for askespredning ved kirkelig gravferd og anfører i hovedsak teologiske synspunkter for dette, men også sjelesørgeriske. Det er en ordning som ikke er i samsvar med kirkens tradisjon og gravferdsliturgiens symbolikk. Misjonshøgskolen mener også det kan anføres gode grunner for å avvise kirkelig medvirkning ved gravferd med askespredning.
- b) De øvrige høringsinstansene finner ikke avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning, og mener kirken bør kunne åpne for dette. Noen er mer restriktive enn andre. Mange understreker at gravferdsliturgien selvsagt må benyttes, men at det kan være ulike motiver for at folk ønsker askespredning, som kan være legitime. Mange finner likevel ikke at kirken bør anbefale askespredning, og flere er spørrende både til kirkens medvirkning ved selve askespredningen, om prestene bør kunne reservere seg og om det bør utarbeides en liturgi for dette.

Nedenfor gjengis hovedmomentene i de enkelte høringsuttalelsene til de 4 spørsmålene. Først de teologiske lærestedene, deretter bispedømmerådene, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, og til sist andre organer.

Flere påpeker at jordbegravelse har vært ansett som den eneste legitime gravferdsskikk i den kristne kirke opp til vår tid, men at dette endret seg når kremasjon ble mer vanlig på slutten av 1800-tallet. Kremasjon ble da innført, men protestene fra kirken var kraftige.

7. Høringsinstansenes innspill til hovedspørsmålene i høringsnotatet

Askespredning – et nytt fenomen som krever ny vurdering

Askespredning er et fenomen som først kom til Norge på 1980-tallet. Frem til 1997 var det forbud mot askespredning, og selv om antallet fortsatt er beskjedent, har antall søknader til fylkesmennene økt i denne perioden. Kirkemøtet i 1994 hadde sterke innvendinger mot at det ble åpnet for askespredning.

MF uttaler at det verken i Sverige eller Danmark er noen prinsipiell reservasjon mot kirkelig medvirkning ved askespredning. Det finnes heller ikke noe eget rituale for askespredning eller urnenedsettelse, men er i stor grad opp til den enkelte prest.

TF påpeker betydningen av kirkens medvirkning ved gravferd, og understreker at aktpågivenhet for avdødes ønsker og de etterlattes behov har bidratt til å styrke folkekirken i Norge. TF peker også på at det har skjedd en utvikling som skaper større mangfold enn tidligere gjennom ulike impulser, bruk av musikk, mv.

Samtidig som flertallet velger individuelle gravsteder, foretrekker også en god del anonyme minnelunder, av hensyn til etterlatte, slik at de ikke må stelle graven.

Tunsberg biskop og Tunsberg bispedømmeråd uttrykker innledningsvis at spørsmål knyttet til gravferd, kremasjon og askespredning berører følsomme områder i menneskers liv, og spør: «Hvordan kan vi ivareta den kristne tro og kristen gravferdstradisjon og samtidig imøtekomme og være lydhøre for ønskene som kommer fra kirkens egne medlemmer?»

KA peker på at over 90 % av de som dør i Norge får kirkelig gravferd, og «at den store oppslutningen gir grunn til refleksjon om kirkens rolle og betydning i møte med den brede folkekirkelige deltakelsen. Alle som søker kirkens tjenester bør i utgangspunktet møtes med respekt og åpenhet. Større trosmessig mangfold og større individualitet utfordrer imidlertid kirken til å gjennomtenke egen rolle, språk og involvering...»

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?

Dette er det grunnleggende spørsmålet når kirken skal ta stilling til kirkelig medvirkning. Høringsinstansene fokuserer på de sentrale teologiske problemstillinger knyttet til skapertroen og oppstandelsestroen, men også på kirkens gravferdstradisjon og symbolikken i gravferdsliturgien. Høringsinstansene kommer videre med synspunkter på om kremasjon og urnenedsettelse er å forstå som helt forskjellig fra kremasjon og askespredning. Her tas også opp ulike motiver folk kan ha for å velge askespredning, og om slike behov bør imøtekommes, og hvilke konsekvenser det i tilfelle ville ha.

Menighetsfakultetet (MF) uttaler: «Vi kan ikke se at det finnes tvingende teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning umulig. Det er likevel en rekke vesentlige hensyn som må ivaretas gjennom regelverk og den lokale kirkelige medvirkning.»

Videre uttaler MF at kirkens reserverte holdning overfor kremasjon og senere askespredning, «har vært begrunnet i forpliktelse til tradisjonen og til en tilsvarende tradisjonell bibelteologisk og systematisk avvisning.» MF mener det er grunn til å nyansere hvordan en skal forstå liturgien som uttrykk for kirkens offisielle tro. «Liturgier og riter uttrykker selvsagt kirken tro, men de er også til for at mennesker som «trer inn i dem» kan få uttrykke sin tro og sine livserfaringer – i et samspill med liturgiens forankring i åpenbaring og kirkelig tradisjon. I dette ligger en åpenhet for at det ikke bare er den kristne dogmatikk som skal forme ritene, men at menneskers liv og erfaringer også former liturgien og teologiens fortolkning av denne.» Derfor bør kirken som «utgangspunkt møte mennesker med åpenhet, all den stund de ber om kirkens medvirkning ved gravferd – så fremt det er Den norske kirkes ordning for gravferd som benyttes.»

MF peker på det kristne symbolspråket og kirkens syn på livet, døden og oppstandelsen som grunnleggende, men at kirken for lengst har anerkjent moderne kremasjonsskikker, og selv om de ikke symbolsk fremstår som like tydelig som ved jordbegravelser, utelukker de ikke kirkens lære om livet, døden og oppstandelsen. «Det er, etter vår mening, ikke praksisen i seg selv, men den tolkningsrammen den foregår innenfor, som her vil være avgjørende».

MF mener derfor at det er vanskelig å se at askespredning «i og for seg bryter mer fundamentalt med kristen gravferdstradisjon enn det kremasjon og urnenedsettelse gjør.»

Det teologiske fakultet (TF) framhever at «de ulike spørsmål som reises i forbindelse med håndtering av grav og gravferd normalt bør løses ved å ta hensyn til de impliserte parter og ivareta den verdighet som tradisjonelt har vært håndhevet i tradisjonell gravskikk. Det er vanskelig å se at spesifikke teologiske spørsmål kommer til forhandling i møte med norsk gravskikk. Det eneste tema som kunne ansees for å være aktuelt, ble i hovedsak drøftet i forbindelse med innføringen av kremasjon i slutten av det 19. århundre, nemlig spørsmålet om legemets oppstandelse.»

TF «ser ingen grunn til å ta denne diskusjonen opp på nytt. Kremasjon er innført og hører til normal gravferdspraksis i kirke og samfunn», og uttaler videre at «kremasjonen ikke har betydning for troen på legemets oppstandelse. Oppstandelsens tro er ikke forankret i at det finnes tilgjengelige rester av avdøde. Troen på legemets oppstandelse er en tro på Gud som gir liv.»

TF avslutter sin uttalelse med å si: «Etter fakultetets oppfatning medfører dette at kirken gjør vel i ikke å stille seg avvisende til at etterlatte ønsker å benytte den adgang som lovgivningen nå åpner til å spre aske etter avdødes eller egne ønsker. Kirken bør ikke avvise adgang til gravferd etter normal ordning, dersom de etterlatte ønsker å foreta askespredning etterpå. Tvert imot ville det etter fakultetets oppfatning være klokt om det også utformes et ritual som kan bistå de etterlatte i å foreta en slik handling på en verdig måte. Samtidig er det naturlig at den enkelte prest frivillig medvirker til slike handlinger. Det er vanskelig å forestille seg at dette innføres som embetsplikt, blant annet av kapasitetshensyn.» (Gjelder delvis spørsmål 2, 3 og 4)

Misjonshøgskolen (MHS) understreker at vi står overfor et nytt fenomen, som også bekreftes av «selvmotsigelsen i høringsnotatets formulering “gravferd med askespredning” ettersom poenget her er at det nettopp ikke er noen grav. Den juridiske åpning for askespredning er så langt altså ikke blitt fulgt opp av den nødvendige språklige kreativitet.

Kirkemøtet avviste både i 1994 og i 2002 tanken om kirkelig medvirkning ved gravferd som avsluttes askespredning. Avstanden fra tradisjonell kristen gravferdsskikk oppfattes altså som betydelig større når det gjelder askespredning enn når det gjelder kremasjon. Det skyldes antagelig både det forhold som ovenfor er påpekt i forbindelse med den språklige selvmotsigelse; en gravferd uten grav er gravferd uten noen form for kirkelig presedens. Den pragmatiske begrunnelse er nok også mye mindre framtrepende ved

askespredning enn ved kremasjon, slik at den religionshistoriske sammenheng med et syn på døden som avviker fra det kristne, her er mye tydeligere.»

Videre uttaler MHS at det kan være ulike motiver som ligger til grunn for ønsket om askespredning, og at det kan være sjelesørgeriske grunner som taler for ikke å forholde seg avvisende til disse. «Det kan imidlertid også anføres gode grunner for å holde fast ved den tradisjonelle kirkelige avvisning av å skulle medvirke ved gravferd som avsluttes med askespredning. Skikkens utvilsomme bakgrunn i et syn på døden som tydelig avviker fra det kristne, er allerede nevnt. Den språklige selvmotsigelse er ikke uinteressant i denne sammenheng; bør kirken medvirke ved dødsriter som ut fra enhver rimelig forståelse av uttrykket faktisk ikke kan beskrives som en gravferd?»

MHS peker på at «Internasjonalt er nok også motstanden mot kirkelig medvirkning ved askespredning adskillig mer utbredt enn det som antydes i høringsnotatet; de eksempler som der anføres, er nok i et større perspektiv mer å forstå som unntak. Ser vi utover den lutherske kirkefamilie, blir bildet enda mer entydig; den romersk-katolske kirke aksepterer ikke askespredning, den gresk-ortodokse kirke heller ikke kremasjon.»

Borg biskop uttaler: «Kristen oppstandelsestro innebærer at den allmektige Gud skal nyskape menneskets kropp i en skaperakt som ikke kan forstås gjennom menneskelige forestillinger knyttet til den nåværende verden. Hvor menneskekroppen eller dens «partikler» er lokalisert fysisk, eller hvilken tilstand menneskekroppen befinner seg i, setter ikke grenser for den skapermakt som står bak «de dødes oppstandelse». Hvordan menneskekroppen behandles etter døden, er følgelig ikke avgjørende i teologisk (dogmatisk) henseende.»

Videre uttaler Borg biskop: «Det finnes således ingen holdbar teologisk begrunnelse som påbyr jordbegravelse og forbyr kremasjon, eller omvendt. Hvordan asken blir plassert i den fysiske natur etter kremasjon – i en grav eller ved spredning – kan heller ikke med rimelighet gjøres til et teologisk (dogmatisk) spørsmål. Vår konklusjon er dermed at det ikke foreligger avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning.»

Hamar bispedømmeråd og biskop mener «kirken svikter sitt oppdrag dersom vi nekter mennesker en kristen gravferd, når de ber om det. Vi kan ikke granske menneskers motiv eller tro, før vi forretter gravferd for de nærmeste, men vi kan sikre at evangeliet får lyde ved gravferden. Det eneste vilkår vi kan stille for å forrette gravferd, er at gravferden forrettes etter Den norske kirkes ordning...»

Videre uttaler Hamar bispedømmeråd og biskop at «kirkens tro på at Gud en dag vil gjøre alle ting nye, gir forvisning om at den Gud som skapte «av ingenting» (ex nihilo) i opphavet, også vil gjøre det igjen. Troen på at de døde skal stå opp, forutsetter ikke at de døde må hvile i vigslet jord, eller at deres kropp var hele da de ble lagt i jorden... Det er fullt mulig å stå for et kristent syn på oppstandelsen, selv om en ønsker askespredning. Men vi vil av flere grunner ikke tilrå at dette blir normalordningen. Ikke minst, fordi menneskene trenger et sted som minner både om vår forgjengelighet og om vårt håp.»

Videre uttaler Hamar bispedømmeråd og biskop at «Vi har stor sans for kirkegårdens dype symbolikk, og de mulighetene dette gir for tros og håpsformidling. Vi tror at dette står så sterkt, at askespredning ikke vil komme til å fortrenge det...»

Hamar bispedømmeråd og biskop peker også på sjelesørgeriske hensyn, og at det vil være vanskelig å praktisere en reservasjon uten å krenke eller mistenkeliggjøre de sørgende. Det kan være ulike grunner for ønsket om askespredning – avdødes ønske, at noen må stelle graven, tilknytning til spesielle steder – som gjerne kommer frem i samtale med presten, og da kan presten veilede dem om alternativer til askespredning.

Tunsberg bispedømmeråd og biskop uttaler at «når askespredningen er knyttet til en annen religiøs overbevisning er det ikke forenlig med kristen tro å medvirke.»

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop «meiner at det ikkje føreligg teologiske hindringar for kyrkjeleg medverknad heile vegen ved gravferder som blir avslutta med kremasjon og oskespreiing. Den kristne skapartrua og oppstodetrua kan forkynnast både når lekamen blir lagt i jorda og når oske enten blir lagt i jorda eller spreidd.»

Stavanger bispedømmeråd og biskop uttaler: «Gravferd med oskespreiing bryt med den kristne skapartrua og oppstodetrua. Vår gravferdsordning må ikkje ta inn skikkar som kan undergrave trua på oppstoda. Oskespreiing kan kome til å styrkja ein religiøsitet som ser på denne handlinga som å venda «tilbake til altet». Dette er ikkje i samsvar med vår kristne tru. Vi viser her til protokollen frå Kyrkjemøtesak 11/1994 s.199ff.

Oskespreiing undergrev også vår tradisjon med å gravleggja i vigsla jord verna av særskilte føresegner for gravferd.»

Björgvin biskops uttalelse ligger nær opp til uttalelsen fra Stavanger biskop og bispedømmeråd: «Gravferd med oskespreiing bryt med den kristne skapartrua og oppstodetrua. Vår gravferdsordning må ikkje ta inn skikkar som kan undergrava trua på oppstoda, Oskespreiing kan kome til å styrkje ein religiøsitet med panteistiske førestillingar som ser på denne handlinga som å venda «tilbake til altet». Dette er ikkje i samsvar med vår kristne tru på oppstoda av lekamen og det evige liv, eller med kyrkja sin tradisjon. Vi viser her til protokollen fra Kyrkjemøtesak 11/1994 s. 199ff.»

Møre biskop og bispedømmeråd uttaler: «Oskespreiing let seg ikkje kombinere ved kyrkjeleg medverknad, verken ved gravferda eller sjølv spreinga. Vi meiner det må gå fram av lova at oskespreiing er ei såpass særskilt handling at det kan få konsekvensar for seremonien eller gravferdshandlinga.»

Møre biskop og bispedømmeråd viser til Apostolicum som gir uttrykk for en klar lineære forståelse av historien i motsetning til hinduistisk tankegods «der sjela vandrar frå den døde til ein ny kropp og såleis går inn i ein tidssyklus som ikkje tek slutt». Dei mener også at «oskespreiing ikkje vil på same måten underbygge bibeltekstane og bønene som vert nytta i ei kyrkjeleg gravferd.»

Videre heter det i uttalelsen at «for mange pårørende er det sikkert også uproblematisk for deira eigen del, å kombinere dette med ei kristen tru. Likevel meiner vi at kyrkja bør halde fast på det gamle gravferdsritualet med jordfesting, anten ved kistegrav eller ved nedsetting av urne, sidan dette også samstemmer best med kyrkja si lære om livet, døden og oppstoda.»

Nord-Hålogaland biskop uttaler at «det i prinsippet ikke er avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning. Ut fra luthersk teologi er det ingen prinsipiell forskjell på de vigslede kirkegårdene, og natur og kosmos ellers mht. Guds nærvær, jf. at Gud er allestedsnærværende i sitt skaperverk...

På pastoralteologisk grunnlag vil jeg imidlertid argumentere for at det er viktig å kunne knytte avdøde til et konkret sted... All erfaring viser at det er viktig for de pårørende å ha en grav å gå til i bearbeidelsen av sin sorg. Kulturelle forhold i Nord-Hålogaland tilsier at kirken ikke bør bidra til en praksis med askespredning. Kirkegården gir trygghet, og den styrker folks og steders identitet...»

Kirkens arbeidsgiver- og interesseorganisasjon KA peker på kirkens holdning til kremasjon og «finner det utfordrende hvis Den norske kirke skal legge til grunn en total avvisning av askespredning etter kremasjon, samtidig som en har en praksis med full aksept og tilrettelegging for urnegravlegging etter kremasjon. Det er vanskelig å argumentere for – og kommunisere – at disse to gravleggingsformene er så totalt ulike mht. innhold og tolkning. Både gravlegging i urne etter kremasjon og askespredning bryter med tradisjonell kristen gravskikk. Det er også krevende å legge en slik avvisende holdning til grunn for kirken ordninger så lenge det ikke bygger på et grundigere arbeid med de teologiske spørsmålene som denne saken reiser.

KA vil i denne sammenheng peke på at det i flere land (bl.a. Storbritannia) utvikler seg gravskikker som kan forstås som en mellomting mellom gravlegging av urne og askespredning. Det har her utviklet seg en praksis bl.a. med askespredning på begrensede arealer innenfor kirkegården/gravplassen, f.eks. på en plen, i et plantefelt e.l. I lys av en slik praksis blir det enda mer krevende å skjelne teologisk og prinsipielt klart mellom askespredning i naturen og gravlegging av aske på kirkegård/gravplass.

KA vil på denne bakgrunn anbefale at bl.a. de teologiske spørsmålene som denne saken aktualiseres behandles grundigere av f.eks. Teologisk nemd eller Bispemøtet...KA har merket seg at flere kirker som Den norske kirke samarbeider tett med har en langt mer åpen holdning til kirkelig medvirkning ved askespredning. Erfaringer fra disse kirkene bør inngå i et beslutningsgrunnlag for varige ordninger.»

Presteforeningen uttaler: «Siden askespredning i den alminnelige oppfatning lenge har vært knyttet til særlig hinduistisk tradisjon, er det forståelig at dette stadig forbindes med en panteistisk forestillingsverden i 1994. Det er imidlertid grunn til å følge høringsnotatets i virkelighetsbeskrivelsen når man peker på at folks motivasjon for å ønske askespredning i dag er langt mer sammensatte og ikke nødvendigvis begrunnet i en panteistisk innstilling. Om kirken på den andre siden setter seg i mot askespredning med

henvisning til oppstandelsestroen, kunne det underbygge misforståtte oppfatninger om at Guds oppstandelsesmakt skulle være avhengig av hvilken forfatning våre jordiske levninger måtte være i, noe som ville være en svært problematisk oppfatning.

Det synes vanskelig å si at askespredning som fenomen, isolert sett må forbindes med en ikke-kristen oppfatning av liv og død. Det kan selvsagt tenkes at askespredning ønskes gjennomført sammen med et formulert ritual med klare panteistiske referanser. I så fall blir kirkelig deltakelse problematisk ut fra dette, og ikke ut fra askespredningen som fenomen isolert sett.

Det er ikke vanskelig å finne gode argumenter, blant annet sjelesørgeriske, for å anbefale andre løsninger enn askespredning. På den andre siden har vi i den kirkelige praksis ved gravferd liten praksis ellers for å nekte noen kirkelig gravferd med utgangspunkt i deres tro eller forestillingsverden dersom de faktisk ønsker en gravferd etter kirkens ritualer.

Vi ser dermed ikke sterke teologiske grunner for å avvise kirkelig medvirkning ved gravferd hvor asken i ettertid tenkes spredt så fremt man ønsker en gravferd etter Den norske kirkes ritualer. Kirkelig medvirkning ved selve askespredningen vil være teologisk problematisk dersom handlingen ledsages av formuleringer eller ritualer som tilkjennegir en annen tro enn den kristne, for eksempel en panteistisk. Se for øvrig punkt 4.»

Diakonforbundet «ser ingen teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig».

Fagforbundet mener at «Den norske kirke som folkekirke bør være åpen for kirkelig medvirkning ved en gravferdsseremoni selv om asken i ettertid skal spres», og Fagforbundet kan ikke se gode grunner for å begrense den kirkelige medvirkningen, og har «ikke mottatt verken teologiske eller andre innvendinger på dette punkt».

Norsk forening for kirkegårdskultur (NFK) uttaler: «Det foreligger så vidt NFK er kjent med ingen forskning eller annen form for kartlegging som gir kunnskap om hvorfor folk velger askespredning. Derfor bør man være ytterst forsiktig med å kategorisere folks valg og ønsker. Når Dnk skal avgjøre sitt forhold til askespredning må det fokuseres på om det å spre asken representerer noe kvalitativt annet enn selve kremasjonen og om dette er forenlig med kirkens lære. Hva som tolkes inn i selve spredningshandlingen og motivasjonen for denne vil i et flerkulturelt samfunn kunne ha svært ulikt innhold.»

Virke - Gravferd «kan ikke se noen teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig / umulig.... Vårt utgangspunkt er altså at askespredning ikke tilfører nye teologiske momenter i tillegg de som ble anført for kremasjon.»

En grav å gå til

Svært mange av høringsinstansene understreker betydningen av å ha en grav å gå til.

MF understreker betydningen av at vi har særskilte steder hvor de døde er, at det finnes egne gravlunder, som vigsles og der vi overlater den døde til Gud.

MF spør om en kanskje bør «finne egnede steder også i naturen som på sin måte er vigslet og bedt over... et sted hvor vi minnes om at et liv er vendt tilbake til Gud».

Flere påpeker at en vet ut fra sjelesorg og terapi at det for mange er viktig å ha et sted å gå til med sin sorg.

MHS peker på at det er «viktig for sorgarbeidet å sørge for at de etterlatte faktisk har et sted å sørge, og en eventuell minnetavle på askespredningsstedet kan ikke uten videre erstatte en gravplass eller en urnelund.»

Tunsberg bispedømmeråd og biskop mener «kirken bør legge til rette for andre gravferdsformer, slik som for eksempel minnelunder (navnede eller anonyme). Vi mener det er andre årsaker enn de rent teologiske som er problematisk ved askespredning. Et viktig moment er etterlattes behov for et konkret minnested. Det er svært viktig at de etterlatte er klar over at det etter askespredning ikke blir noe synlig minne på kirkegården... Kirken bør derfor ikke oppmuntre til en utvikling der askespredning blir mer vanlig.»

Diakonforbundet understreker også hvor viktig det er for mange å ha en grav å gå til. «Pårørende må derfor veiledes godt om dette, slik at de i ettertid ikke angrer sitt valg om askespredning.»

Videre mener Diakonforbundet «det bør etableres et felles «minnesmerke» på gravlund/kirkegård som kan representere et minnested for de som har valgt anonym grav, askespredning, er blitt borte på sjøen eller lignende.»

2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?

Høringsinstansene drøfter her både spørsmålet om prestenes medvirkning ved selve askespredningen, og om dette bør være en tjenesteplikt, dersom kirken åpner for askespredning, jf. spørsmålet om reservasjonsrett som tas opp i spørsmål 3. Videre drøfter man kirkens medvirkning ved askespredning i forhold til medvirkning ved urnenedsettelse.

MF uttaler: «Som en følge av svaret på det første spørsmålet i høringsnotatet mener vi at man bør være varsom med å skille mellom gravferd og askespredning på en slik måte at kirkelig medvirkning bare er mulig ved førstnevnte. Hvorvidt kirken skal medvirke ved askespredning må ses i sammenheng med spørsmålet om prestene bør bistå ved urnenedsettelse mer regelmessig.» MF peker på prestenes mulighet for å følge opp de pårørende over tid som et argument for presteres medvirkning ved urnenedsettelse/ askespredning, men at dette bør sees i sammenheng med prestenes totale arbeidsbelastning.

Borg biskop uttaler at det er legitimt og hensiktsmessig å skille mellom gravferdsseremoni forrettet etter kirkens liturgi og en eventuell påfølgende askespredning. «Å forrette gravferdsseremoni etter godkjent liturgi er, og bør være, en tjenesteplikt for presten. Askespredning bør fra kirkens side betraktes som et tilleggselement som ikke omfattes av kirkelige ordninger og fastsatt liturgi.»

Hamar bispedømmeråd og biskop mener det er legitimt å reservere seg mot å medvirke ved selve askespredningen, bl.a. pga. reiseavstand.

Tunsberg bispedømmeråd og biskop mener det «etter vår kirkes gravferdstradisjon må være legitimt for kirkelige medarbeidere å si nei til å delta ved askespredning selv om en deltar ved bisettelsen.

Askespredning er ikke en kristen gravferdstradisjon, men vi har vanskelig for å se at det er teologiske grunner for å nekte kirkelig seremoni om den avdøde eller de pårørende skulle ønske askespredning etterpå. Den kirkelige gravferdsseremonien avsluttes med jordpåkastelsen og velsignelsen... Vår erfaring er at ønske om askespredning kommer fra medlemmer i Den norske kirke, og at det er knyttet til kjærlighet til naturen eller et ønske om å ikke være til bry for sine slektninger.»

Stavanger bispedømmeråd og biskop mener «det vil vera unaturleg at ei kristen gravferd blir avslutta med ei symbolhandling som bryt med innhaldet i gravferdsliturgien.»

Møre bispedømmeråd og biskop skriver at det «kan vere heilt private og personlege grunnar som gjer at ein person ynskjer oskespreiing..., men vi meiner likevel kyrkja må vere tydelig på kva som er ei kristen gravferd – og at oskespreiing ikkje høyrer naturleg med i ei kristen dødsrite.» De peker også på at «i eit sjelesørgerisk perspektiv er det viktig for svært mange pårørende å ha ein konkret gravstad å gå til, der den døde er lagt ned...»

Bjørgvin biskop har tilsvarende uttalelse som Stavanger biskop og bispedømmeråd.

Nord-Hålogaland biskop «mener det er legitimt med kirkelig medvirkning ved selve gravferden, og samtidig si nei til askespredning. Dette på bakgrunn av at Den norske kirke ikke bør bidra til å legitimere, og bygge opp under, en begravelsespraksis som pastoralteologisk er uønsket...»

KA uttaler: «Det er så langt vi kjenner ikke en aktuell problemstilling å avvise kirkelig medvirkning på bakgrunn av avdødes eller de pårørendes tro, avvikende syn på kirkens tro og lære, eller innholdet i de pårørendes gravskikker etter gravferdsritualet i kirke/kapell. Det som er avgjørende er om kirkens vedtatte ordning for gravferd legges til grunn for gravferden. I lys av denne åpne praksisen er det grunn til å vurdere om de samme åpne premissene kan legges til grunn når noen ønsker kirkelig gravferdsrituale før kremasjon og askespredning. Kirkelig gravferd fra kirke eller kapell innebærer ikke

nødvendigvis at Den norske kirke støtter opp under alle påfølgende symbolhandlinger og gravskikker som de pårørende ønsker å gjennomføre.

Når det gjelder kirkelig medvirkning ved selve askespredningen er dette av en noe annen karakter enn kirkens ordning for gravferd i kirke eller kapell. En slik medvirkning vil uansett ikke være en ordinær kirkelig tjeneste, men vil være å forstå som en frivillig forbønnshandling. Vi antar at det så langt ikke vil være aktuelt å etablere en egen liturgi for en slik medvirkning. KA er usikker på om det nå er behov for å regulere dette særskilt. Den praktisk-teologiske refleksjon og praksis på området er beskjedent. Det vil i hovedsak ligge innenfor det pastorale skjønn og biskopens tilsyn å vurdere eventuell kirkelig medvirkning ved selve askespredning.»

Presteforeningen mener at «dersom det er ønske om kirkelig gravferd etter Den norske kirkes ritualer, må dette kunne imøtekommes selv om det er planlagt askespredning etter kremasjon.»

Diakonforbundet «mener det ikke er legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden – og å si nei ved askespredning».

Virke Gravferd uttaler: «Fra vårt ståsted med forankring i vårt syn under spørsmål 1, er det lite forståelig om Kirken skulle medvirke ved selve gravferden, men si nei ved spredning. En ting vil være å si nei til spredning, en annen ting vil være at presteskapet normalt ikke deltar av hensyn at de ikke har tid og anledning til å delta både ved selve gravferden og en ny handling noe senere. Dette stemmer godt overens med dagens praksis der prester i svært begrenset omfang deltar ved urnenedsettelse. Et praktisk pedagogisk poeng her er å få alminnelige mennesker til eventuelt å forstå et slikt skille.»

NFK mener dette primært er et ressurs spørsmål. «En kan se for seg tilfeller hvor urnebisettelse avsluttes med askespredning. For eksempel ved bruk av senkeurner ved spredning på hav, vil en slik seremoni inneholde mye av den samme handlingssymbolikken man kjenner fra en kistebegravelse.»

3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?

Her uttaler høringsinstansene seg både om medvirkning ved en gravferd som skal avsluttes med askespredning, og medvirkning ved selve askespredningen. For de som sier nei til kirkelig medvirkning ved gravferd som skal avsluttes med askespredning, er denne problematikken ikke aktuell, men for de som åpner for en medvirkning, er det noen som mener at prestene bør kunne reservere seg, mens andre finner dette problematisk. På dette punktet mener flere at det i tilfelle vil være behov for nærmere retningslinjer.

MF uttaler: «Vi vil i utgangspunktet se det som en fordel at kirkelig ansatte ikke gis generell reservasjonsrett mot medvirkning ved askespredning. Men det bør heller ikke settes *eksplicit* forbud mot reservasjonsrett. Om medvirkning likevel skulle medføre samvittighetskonflikt for den enkelte, bør dette kunne løses smidig innenfor prostiet.»

MHS mener en slik ordning «åpner for at den lokale prest i gitte situasjoner settes under press på en uheldig måte. Å fastholde den nåværende ordning (høringsnotatets punkt a) Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan kirkelig gravferd ikke forrettes), synes derfor å være det best begrunnede forslag.»

Borg biskop mener at «askespredning ikke bør bli en kirkelig handling som nedfelles i prestens tjenesteordning, og kirken bør ikke fastsette liturgi for askespredning... Det bør være opp til den enkelte prests pastorale skjønn og prioritering av tjenesteoppgaver om han eller hun i det enkelte tilfelle skal medvirke ved askespredning.» Biskopen peker på at slike handlinger ofte vil foretas utenfor prestens tjenstedistrikt og på fjerntliggende steder, og mener det er rimelig at presten har reservasjonsrett.

Borg biskop mener det ikke bør utarbeides egne retningslinjer for presters medvirkning ved askespredning. Biskopen uttaler videre: Prestens ordinære plikt til å forrette gravferd etter fastsatt liturgi må derimot fastholdes, uansett om asken skal spres etter kremasjon eller ikke... En reservasjonsrett på dette punkt vil ikke kunne gjennomføres uten at kirken vikler seg inn i inkonsekvenser og urettmessig forskjellsbehandling».

Hamar bispedømmeråd og biskop mener det ikke kan være rett til å reservere seg, noe som også vil være vanskelig å gjennomføre i praksis, og legger til «Hvis kirkens prester reserverer seg... vil det kunne avskjære mennesker fra å få en kristen livstolkning over døden. Da overlater vi livstolkningsrommet til andre tros- og livssynsformidlere.»

Tunsberg bispedømmeråd og biskop mener det «vil være en god ordning om den enkelte prest kan reservere seg... Prosten vil da få et ansvar for å sørge for prest som kan forrette gravfreden.»

Det uttaler også Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop, som mener «det er viktig å vise respekt for dei som meiner at oskespreiing bryt med den kristne trua. Dei må kunne reservere seg.»

Stavanger bispedømmeråd og biskop mener at kirkelig medvirkning ikke skal avgjøres av den enkelte prest. «Dette fordi det er prinsipielle grunnar til at kyrkja bør seia nei til medverknad ved slik gravferd.» Tilsvarende synspunkt kommer fra Bjørgvin biskop.

Møre bispedømmeråd og biskop mener det «ikkje bør opnast for at verken prest eller biskop gjev løyve til oskespreiing i samband med ei kyrkjeleg gravferd. Tvert om bør det understreka at dersom ein ynskjer oskespreiing – så kan ikkje gravferda leggest til ei kyrkje.»

Nord-Hålogaland biskop mener «det er viktig å tilstrebe en felles kirkelig praksis, Det bør ikke være opp til den enkelte prest i samråd med pårørende, å avgjøre hvorvidt det skal være kirkelig medvirkning. Jeg mener at Dnk bør forholde seg kollektivt til dette spørsmålet. Dersom Dnk kommer fram til en felles beslutning om å medvirke ved askespredning, mener jeg at det ikke bør være anledning til å reservere seg...»

KA «vil anbefale at det gjøres vedtak i kirkelige organer som legger opp til en forutsigbar og ryddig håndtering når det gjelder kirkelig medvirkning ved gravferd der det er søkt om askespredning.»

KA mener det er vanskelig å «se at kirkelig tilsatte i denne sammenheng skal få særskilt fastsatt reservasjonsrett», men mener at arbeidsgiver bør kunne fordele arbeidsoppgaver mv «hvis noen tilsatte gir uttrykk for prinsipielle motforestillinger mot å utføre arbeidsoppgaver knyttet til en slik gravferdsseremoni.»

Presteforeningen mener med henvisning til motforestillingene mot askespredning i 1994, at det er grunn til å tro at en del prester fortsatt vil ha prinsipielle motforestillinger mot askespredning, «bør det være anledning til å reservere seg mot å delta ved selve askespredningen. Vi ser ikke like tungtveiende grunner for å reservere seg mot å medvirke ved gravferden..., men av hensyn til medarbeidere som vil ha prinsipielle motforestillinger også mot dette, mener vi det er grunner for å videreføre en reservasjonsrett også på dette punktet.»

Diakonforbundet mener «slik gravferd bør kunne finnes innenfor normalordningene. Prester og diakoner som finner dette vanskelig bør avklare dette med sin biskop.»

Virke Gravferd uttaler: «Det kan bli svært uforutsigbart dersom enkeltmennesker skal kunne ta stilling til medvirkning ved slik gravferd. Prester kommer og går, og det kan bety at en menighet i en periode har en annen ordning lokalt enn den vil kunne ha i en annen periode med nytt presteskap. Vi synes Kirken bør tilstrebe at det i alle menigheter er betjening som kan møte folks ønsker og behov. At det så kan bli en gruppe prester som kjenner det unaturlig å delta ved slik gravferd, bør det likevel være rom for.»

NFK skriver at «Hvor vidt den enkelte prest skal ha anledning til å reservere seg kan ikke NFK ta stilling til. NFK er derimot skeptisk til en ordning hvor enten prest eller biskop godkjenner ønsket om askespredning i hvert enkelt tilfelle. Dette vil åpne for stor grad av personlige vurderinger og ulik praksis. Så lenge seremonien for øvrig følger Dnks liturgi og avdøde er medlem av Dnk synes det unaturlig at man skal gå inn å etterprøve den enkeltes argumentasjon og motiver for å velge askespredning.»

4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

Mange uttaler seg om dette spørsmålet. Svarene spriker fra et tydelig nei til et klart ja, men også behov for veiledning om dette. Noen mener det er viktig å utforme en tydelig liturgi som gjenspeiler det kristne synet på døden og oppstandelsen, som ev. også andre enn presten kan utføre. Spørsmålet om egen liturgi må sees i sammenheng med den liturgien som benyttes ved urnenedsettelse.

MF uttaler: «Vi anbefaler at det utarbeides en liturgi for askespredning, på linje med ordningen som allerede finnes for urnenedsettelse.»

Borg biskop uttaler: Selv om det etter vår vurdering ikke foreligger teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning bør kirken ikke utarbeide en liturgi for dette. Biskopen mener i tilfelle den enkelte prests eventuelle medvirkning bør bero på pastoralt skjønn. «Å fastsette en egen liturgi for askespredning vil innebære en aktiv legitimering av denne gravferdsskikken som det ikke er grunnlag for.»

Borg biskop understreker at det ofte er viktig for de etterlatte å ha en grav å gå til, og at det er «gode grunner – sosiale, psykologiske og kulturelle – for at kirken ikke aktivt skal fremme askespredning som gravferdsskikk, slik tilfellet ville være hvis det utarbeides en egen liturgi for dette.»

Hamar bispedømmeråd og biskop uttaler: «På samme måte som at det finnes en liturgi for urnenedsettelse, bør det lages en enkel liturgi for askespredning. Det vil være med å gi hendelsen en kristen livstolkning.»

Tunsberg bispedømmeråd og biskop mener «de pårørende bør oppmuntres til å foreta askespredningen selv, og at det blir gjort uavhengig av kirkelig medvirkning. Presten kan eventuelt gi en veiledning dersom de etterlatte har behov for det. Vi mener det ikke er behov for noen liturgi for askespredning.»

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop uttaler: «Med utgangspunkt i liturgi for urnenedsettelse, kunne ein i det minste utarbeide ei vegleing om kva for moment som bør vere med.»

Stavanger bispedømmeråd og biskop mener, på bakgrunn av det rådet har gitt uttrykk for, at dette er en uaktuell problemstilling.

Møre bispedømmeråd og biskop mener i tråd med det de har understreket i spørsmål 2 «at det ikkje bør lagast liturgi til ei handling som fråtek etterslekta ein konkret gravstad der kista eller urna vert sett ned...»

Nord-Hålogaland biskop uttaler at «dersom Dnk beslutter å delta ved askespredning, bør det utarbeides en liturgi for dette. Dersom Dnk beslutter at en praksis med askespredning er uønsket, bør det heller ikke utarbeides en liturgi.

Dersom Dnk velger å medvirke ved askespredning bør det være liturgi og medvirkning ved prest. Dette følger av min pastoralteologiske argumentasjon. Dersom man ikke har et gravsted, og heller ingen urnegrav, vil en liturgi med medvirkning av prest være med å stedliggjøre og tidfeste selve askespredningshendelsen i tid og rom. Dette vil pastoralteologisk være en bedre løsning enn at hendelsen helt overlates til vilkårlighet, eller til ulike praksiser i privatsfæren. En liturgisk handling av denne art vil kunne fungere som en konkretisering, som kan være bra for de pårørende i deres sorgarbeid.

Jeg vil imidlertid presisere at mitt primære standpunkt er at Dnk bør innta en felles holdning der man uttrykker at askespredning ikke er ønskelig... Som en konsekvens av denne holdningen bør Dnk ikke bidra til å legitimere askespredning ved å vedta en liturgi for slike handlinger.»

PF mener det «vil være ønskelig å utforme en liturgi som kan brukes når prester deltar ved askespredning og som samtidig gjenspeiler det kristne synet på døden i tråd med det nåværende ritualet for urnenedsettelse.

For øvrig bør man unngå en situasjon hvor kirkelig medvirkning ved askespredning tas for gitt på steder som blir krevende mht. arbeidstid og reise, f.eks. på fjelltopper eller andre vanskelig tilgjengelige steder. Både av praktiske og nevnte prinsipielle grunner bør derfor den tjenestegjørende avgjøre om det er grunnlag for kirkelig medvirkning.»

Diakonforbundet mener «det bør lages en liturgi for askespredning tilsvarende en liturgi for urnenedsettelse.»

Fagforbundet mener det ikke er «behov for å utarbeide noen liturgi i tillegg til den enkle ordning som finnes for urnenedsettelse og som brukes etter behov i samråd med pårørende.»

Virke Gravferd «synes det ville være flott om Kirken har en liturgi som kan benyttes ved selve askespredningen. I og med at man må anta at prester i liten grad vil være delaktige ved askespredning – i tråd med dagens ordning for urnenedsettelse – tør det være en tanke at man også lager en ”liturgi” som kan gjennomføres av andre. Dette kan være for eksempel lensmann, politi, helsepersonell, gravferdskonsulenter og andre. Dette vil kunne være en god hjelp til å skape en ramme rundt også askespredningen.»

Forslag til lovformuleringer:

Aktuelle bestemmelser i Alminnelige bestemmelser, pkt. 6:

Første punktum kan lyde:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnenedsettelse.

Deretter foreslås eventuelt en av følgende formuleringer:

a) *Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan kirkelig gravferd ikke forrettes.*

b) *Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, avgjør presten om det er grunnlag for kirkelig medvirkning ved gravferden.*

- c) *I særlige tilfeller kan biskopen gi tillatelse til annen gravferdsform, f.eks. askespredning.*

Hamar bispedømmeråd og biskop kan ikke gå inn for noen av de tre alternativene som er foreslått. «Vi mener at prest *må* medvirke ved gravferden, og *kan* medvirke ved askespredningen. Hvordan dette skal reguleres, må utredes nærmere. Det vil være naturlig å legge organiseringen av en slik medvirkning til prostens kontor, og anbefaler at dette utredes nærmere.»

Hamar bispedømmeråd og biskop foreslår følgende formulering i alminnelig bestemmelser for gravferd pkt. 6 annet ledd:

Gravferdshandlingen kan finne sted i kirken også når det skal være kremasjon som avsluttes med urnenedsettelse ev. askespredning.

Og nytt tredje ledd:

Ved gravferd som avsluttes med kremasjon, kan prest forespørres om å medvirke ved urnenedsettelse eller askespredning. Prosten avgjør om det er grunnlag for en slik medvirkning.

Tunsberg bispedømmeråd og biskop foreslår:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnenedsettelse. Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan presten reservere seg mot å forrette gravferden.

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop foreslår at siste punktum bør lyde:

Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, avgjør presten, eventuelt den som forretter gravferden, om det er grunnlag for kirkelig medvirkning ved gravferden.

Stavanger bispedømmeråd og biskop og Bjørgvin biskop, mener siste punktum bør lyde:

Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan kirkelig gravferd ikke forrettes.

En slik formulering støttes også av Møre bispedømmeråd og biskop og av Misjonshøgskolen.

KA finner ikke å kunne anbefale noen av de formuleringene som er foreslått. Den første er for restriktiv, den andre overlater for mye til presten skjønn, og ordningen med å søke biskopen i hvert tilfelle, inviterer til en krevende og uheldig praksis.

KA «vil anbefale at Den norske kirke revurderer sin restriktive praksis for kirkelig medvirkning ved gravferd når ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Vi er åpen for at det bør legges til rette for en normalisering av gravferd forut for askespredning i tråd med praksis i flere andre lutherske kirker. Høringsnotatet gir imidlertid ikke et tilstrekkelig grunnlag for en slik endring. Vi vil derfor anbefales at det igangsettes et utredningsarbeid som bl.a. drøfter bredere de teologiske utfordringene som denne saken reiser.»

Fagforbundet mener det er tilstrekkelig at bestemmelsen lyder at den som sørger for gravferden *skal gi melding om gravferden avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon*. «Hva som skjer etter kremasjonen i form av urnedsettelse eller askespredning, synes det ikke å være behov for å regulere nærmere av Den norske kirke.»

8. Oppsummering

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?

Kirkerådet registrerer at en god del av høringsinstansene synes å være mer åpne for å medvirke ved en gravferd som ønskes avsluttet med askespredning enn det Kirkemøtet i 1994 ga uttrykk for. Den gangen var fenomenet ganske nytt og ble sett på som en ikke-kristen gravferdsform. Erfaringer med denne gravferdsskikken etter den tid, har både bidratt til reservasjon mot en slik ordning, men også en åpenhet overfor de pårørendes behov og ønsker, når disse ikke har vært ansett for å være uforenelige med den kristne oppstandelsestro.

Noen mener at askespredning undergraver og bryter så radikalt med oppstandelsestroen, at kirken må eller gjør best i å si tydelig nei til medvirkning ved gravferd som ønskes avsluttet med askespredning. De fleste høringsinstansene som har avgitt uttalelse, gir uttrykk for at det ikke foreligger avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning, men at det ikke er en ordning som kirken bør anbefale.

Når ordningen nå har vært praktisert og en har fått erfaring med denne ordningen i en del år, synes motstanden å ha mildnet, også i kirken. Høringsinstansene gir likevel uttrykk for at askespredning er en gravferdsform som er fremmed innen kristen gravferdstradisjon og gravferdssymbolikk, og som kirken ikke aktivt bør legitimere eller tilskynde til, blant annet er det flere av høringsinstansene som understreker at erfaringer viser at det er viktig for mange pårørende å ha en grav og gå til. På den annen side understreker flere at det er viktig for kirken å lytte til de pårørendes behov og ønsker, og at det kan være legitime og praktiske ønsker for å velge askespredning og at dette ikke betyr en avvisning av kristen skapetro og oppstandelsestro. I alle tilfeller vil det være uaktuelt med kirkelig medvirkning, dersom man ikke ønsker at kirkens gravferdsliturgi skal benyttes.

Samtidig peker flere av høringsinstansene på at når kirken har akseptert kremasjon med urnedsettelse, så vil det være problematisk å si nei til kremasjon med etterfølgende askespredning.

Kirkemøtet skal ta stilling til om det er teologisk grunnlag for å endre bestemmelsen om dette ved å akseptere kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skal avsluttes med askespredning, eller om en skal opprettholde eller stramme inn bestemmelsene om dette.

I denne sammenhengen kan det også være aktuelt å vurdere om det bør åpnes for at askespredning kan foregå på kirkegården, jf. praksis i våre naboland.

2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?

Høringsinstansene mener det er grunn til å skille mellom kirkelig medvirkning ved gravferden og det som skjer etter gravferden, enten det gjelder i forbindelse med urnenedsetting eller askespredning. Høringsinstansene understreker viktigheten av at gravferden forrettes etter den ordning Den norske kirke har fastsatt for gravferd, mens den kirkelige medvirkning ved urnenedsettelse eller ved askespredning ikke har vært så viktig, og heller ikke bør bli en tjenesteplikt. Det bør eventuelt og i hovedsak være opp til prestens pastorale skjønn og prioritering.

3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?

Spørsmålet om en prest kan reservere seg for å forrette en gravferd som skal avsluttes med kremasjon og askespredning, er det ulike meninger om, men i hovedsak er flere av høringsinstansene åpne for at prester som av samvittighetsgrunner finner dette vanskelig bør kunne reservere seg, mens andre mener det å forrette en gravferd etter kirkens ordning, er og bør være en tjenesteplikt. Det bør imidlertid åpnes for at prester kan reservere seg mot å være med eller å forestå selve askespredningen. De fleste anser at det i praksis vil bli problematisk å medvirke ved askespredning og at det dessuten vil kunne gå på bekostning av andre tjenesteoppgaver.

Det er nødvendig her å skille mellom deltakelse ved gravferden, deltakelse ved en gravferd som skal avsluttes med kremasjon og askespredning, og deltakelse ved selve askespredningen.

4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

På spørsmålet om det bør utarbeides en liturgi som kan benyttes i forbindelse med selve askespredningen, er høringsinstansene mer uenige. Noen ønsker en liturgi eller momenter til en liturgi som kan benyttes av kirkelig medarbeider eller av andre som forestår denne handlingen og som understreker den kristne oppstandelsestroen mv. Andre kunne tenke seg at det ble utarbeidet veiledningsmateriale til dette, og at kirken også bør fornye liturgien som benyttes ved urnenedsettelse. Andre igjen mener at dette ikke bør gjøres, da det vil kunne innebære en aktiv legitimering av en gravferdsskikk som det ikke er grunnlag for.

Dette bør utredes og drøftes nærmere, dersom Kirkemøtet åpner for kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.

10. Kirkerådets merknader:

Kirkerådet finner i hovedsak å gi sin tilslutning til den oppsummeringen ovenfor. Kirkerådet mener at det bør kunne åpnes for kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skal avsluttes med kremasjon og askespredning. En forutsetter at en benytter Den norske kirkes gravferdsliturgi. Kirkerådet mener det ikke bør være åpning for at prester kan reservere seg, heller ikke når gravferden skal avsluttes med askespredning, og anser det problematisk dersom presten ikke vil forrette en gravferd når Den norske kirkes gravferdsliturgi skal benyttes. Prester bør kunne reservere seg fra å delta ved selve askespredningen, bl.a. siden den ofte skjer et helt annet sted enn der gravferden skjer.

Det bør være tilstrekkelig i de Alminnelige bestemmelser å ha en formulering som klargjør om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon. Dette bør være tilstrekkelig åpning for at askespredning kan foretas dersom de pårørende ønsker det i henhold til de gravferdsformer som gravferdsloven åpner for.

Kirkerådet foreslår at følgende bestemmelse tas inn i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon.

Saken oversendes til Bispemøtet for en læremessig uttalelse før den fremmes for Kirkemøtet 2012.

Kirkerådet fattet følgende vedtak:

Kirkerådet ber direktøren utarbeide forslag til anbefaling overfor Kirkemøtet i tråd med oppsummeringen i saksorienteringen, de innspill og merknader som ble lagt frem i møtet og på bakgrunn av Bispemøtets uttalelse.

Saksorienteringen er bearbeidet på bakgrunn av innspill og merknader fra Kirkerådet. Saken er oversendt Bispemøtet. Siden Bispemøtet først skal behandle saken på sitt møte medio februar, vil direktørens forslag til anbefaling overfor Kirkemøtet bli ettersendt.

Økonomiske/administrative konsekvenser

På bakgrunn av det forslaget som Kirkerådet foreløpig har lagt til grunn for kirkens medvirkning i forbindelse med gravferd, og det ubetydelige omfanget askespredning har i dag og antas å få også de nærmeste 10-årene, vil dette ikke medføre få økonomiske konsekvenser for kirkens medvirkning ved gravferd.

